

Epistemik İçselcilik Ve Dışsalcılık

Yrd.Doç.Dr. Kemal BATAK*

Özet

Bu çalışmada, Batı epistemolojisinde 1970'lerde ortaya çıkıp, yoğun olarak 1980'lerden sonra tartışılmaya başlanan iki epistemolojik kuram incelenmiştir. Gerekçeleştirme, düşünen kişi için "bütünüyle" içsel konulara bağlıdır, iddiasında olan içselcilik, marjinal bir tutum benimsemiş görünürken, inanç gibi bazı zihinsel içeriklerini anlamının "kısmen", neredeyse bütünüyle, dışsal süreç ve niteliklere bağlı olduğunu savunan dışsalcılık, sağduyuya ve gerçeğe daha yakın bir tutum benimsemiş görünmektedir. Din felsefesi yapma şeklini de bütünüyle etkileyen bu iki bakış açısından ilki, doğal teoloji ya da delil temelli yöntemleri desteklerken, ikincisi, delilin ya da gerekçeleştirmenin zorunlu olmadığı yöntemi desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: içselcilik, dışsalcılık, güvenilirlik, sağduyu, neden, Descartes, Bonjour, Sosa

Epistemic Internalism And Externalism

Abstract

In this study, two epistemological theories that emerged in 1970s in Western thought and began to be discussed intensively in 1980s are examined. While internalism, which claims that justification for the person who thought depends "completely" internal issues, seems to

* Yrd.Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

have adopted a marginal attitude; externalism, which claims that understanding certain mental contents, such as belief, depends “partly”, almost completely, on external processes and qualities, seems to have adopted an attitude closer to the truth and common sense. The two perspectives govern completely the manner one engages in doing philosophy of religion. While the first supports natural theology, or evidence-based methods, the second supports the methods that does not assign necessity to evidence or justification.

Key Words: *internalism, externalism, reliabilism, commonsense, reason, Descartes, Bonjour, Sosa*

Batı epistemolojisi düzleminde son otuz kırk yılda gerçekleşen tartışmalara küçük bir bakış bile, bize, bu tartışmaların ağırlık merkezinin, dışsalcılık ve içselcilik üzerinde olduğunu gösterir. Geleneksel Batı epistemoloji tarihi, içselcilik tarafında yer alırken, güvenilircilik ve doğru işlevselcilik gibi çağdaş kuramlar, dışsalcılık tarafında yer almaktadır. Bu çerçevede Batıda son kırk yıldır epistemoloji alanında yapılan tartışmalar, içselci ve dışsalci bilgi ve gerekçelendirme kuramları üzerinde olmuştur.¹ Adlandırma olarak yeni, fakat içerik olarak kadim bir tartışma olan²

¹ Sanford C. Goldberg, “Introduction”, *Internalism and Externalism in Semantics and Epistemology*, Sanford C. Goldberg (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2007), s.1; Tartışmayı başlatan eserler: David Malet Armstrong, *Belief, Truth, and Knowledge*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1973); Alvin Goldman, “A Causal Theory of Knowing”, *Journal of Philosophy*, 1967, 64, 1980. “Dışsalcılık” terimini ilk defa Armstrong 1973’te, “İçselcilik” terimini ilk defa Goldman 1980’de kullanmıştır. bak. Hilary Kornblith, “Internalism and Externalism: A Brief Historical Introduction”, *Epistemology: Internalism and Externalism*, Hilary Kornblith (ed.), (Great Britain: Blackwell Publishing, 2001).

² Örneğin Hamid Vahid, içselci/dışsalci tartışmasının, ilgili olduğu konular ve motivasyonu itibarıyla, idealist (fenomenalist) ve realist görüş arasındaki eski tartışmayla ilgisi olduğunu savunur. Ancak ilişki olmakla beraber, artık sorun, fiziksel bir nesnenin kavranabilir olup olmadığı değil, gerekçelendirici dayanağın -delilin- kavranabilir olup ol-

içselci/dışsalcı tartışma, Batıda halihazırda geniş bir literatür oluşturmuş ve oluşturmaktadır. Richard Rorty (1931-2007) ve Willard Van Orman Quine (1908-2000) gibi felsefecilerin Kartezyen projenin başarısızlığından dolayı epistemolojinin ölümünü ilan ettikleri bir vasatta, içselcilik ve dışsalcılık tartışması, söz konusu olanın aksine, belki de son dönemlerin hayatiyet gösteren en dinamik epistemolojik tartışmalarından biridir. Biz burada epistemolojiye yeni bir soluk veren bu tartışmanın zihin felsefesi ve dil felsefesindeki nispeten farklı algılanışlarını bir kenara bırakacağız ve tartışmanın epistemolojideki genel hatlarıyla ilgileneceğiz.

Türkiye’de yayın seviyesinde henüz dikkat çekmediği görülen konu, Türkiye felsefe gündemi için ve din felsefesi için büyük bir öneme sahiptir. Din felsefesinde “doğal teoloji” ve “delil” temelli bir yaklaşımı benimseyen Richard Swinburne (d.1934), Paul K. Moser (d.1957) gibi felsefecilerin içselci görüşü, delilin zorunlu olmadığını savunan Thomas Reid (1710-1796), Alvin Plantinga (d.1932), William P. Alston (d.1921) gibi felsefecilerin ise dışsalcı görüşü benimsedikleri görülmektedir. Klasik temelci perspektifi benimseyen felsefecilerin genelde içselci yönelimde olduğu görülürken, ılımlı/geniş temelcilik yanlısı felsefecilerin ise dışsalcı yönelimde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla içselci ya da dışsalcı perspektif din felsefesi için uzanımları olan, bize din felsefesinde yeni sorunlar ve cevaplar kazandıran bir hüviyete sahiptir. Batı teolojisi için konuşursak, Katolik epistemolojinin genelde içselci ve iradeci olduğunu, Kalvinist epistemolojinin ise genelde dışsalcı ve gayri iradeci

olduğunu söyleyebiliriz.

I. İçselcilik ve Dışsalcılık Nedir?

Geçen yüzyılın önemli felsefecilerinden Roderick Chisholm (1916-1999)'a göre, bir kişi epistemoloji ile inanç kümesinin değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi için ilgilenir. Burada inanç oluşumu için bazı ilkeler ya da bir yöntem ararız. Bu ilkeleri seçme konusunda verimiz, epistemik olarak gerekçelendirilen ya da gerekçelendirilmeyen “sezgisel kanaatlerdir”. Bu görüşler, modern epistemolojinin kurucusu olan Descartes'a da uygun düşmektedir. Descartes, Meditasyonlarda kendisini epistemik açıdan tefekkür (reflection) yoluyla geliştirmek ister. Ona göre bazı inançlarımız, bu şekilde gerekçelendirilmek için sezgisel ya da tefekkürî kaynaklı görülmelidir. O, kendisini, belli subjektif/zihinsel niteliklerinin “tefekkürî erişimine” (reflective access) sahip olarak görür. Örneğin o, Üçüncü Meditasyonun başlarında, kendisine, “cogito” hakkında bir kesinlik atfeder.³ Descartes açısından, kendi subjektif perspektifine göre inanç elde etme ilkeleri, etrafımızdaki dünya hakkında kesin inançlar elde etmemizi garanti eder. Descartes'in insan aklının gücü hakkındaki bu optimizmi ya da keşfettiği ilkeler kümesi, kendisine sadece dünyanın “fiilen” nasıl olduğunu kavrama imkânı vermemekte; aynı zamanda kendi subjektif perspektifinden “doğru”ya ulaşmasını da sağlamaktadır. Kısaca, onun oluşturduğu kanıtla göre, kendi subjektif standartlarını karşılayan ilkeler objektif olarak da başarılı olmaktadır.⁴

³ René Descartes, “Meditations on First Philosophy”, *The Philosophical Writings of Descartes*, çev. J. Cottingham, R.Stoothoff, D. Murdoch, Vol.II, (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), s.24 vd.; Ernest Sosa, “Reply to Bonjour”, Laurence Bonjour ve Ernest Sosa, *Epistemic Justification*, (Malden: Blackwell Pub., 2004), s.201.

⁴ Hilary Kornblith, “Internalism and Externalism: A Brief Historical Introduction”, s.5.

Hem Chisholm, hem de Descartes, bir kişinin kendi gerekçelendirilmesi ve onun kaynağı için, eğer bu gerekçelendirilme bir kişinin inancına atfedilecekse, özel bir erişimi gerekli görür. Son dönemlerde bu gerekçelendirilme görüşünü, Laurence Bonjour (d.1943) vurgulamaktadır. Descartes gibi Bonjour da öncelikle, Sosa'nın ifadesiyle, "Olağan inançlarımız konusunda normal olarak epistemik gerekçelendirilmeye sahip olup olmadığımızla değil, bize daha iyi ya da en iyi epistemik gerekçelendirilmeyi verecek şeyle ilgilenmektedir." Bizim fiili inançlarımızın rasyonel olarak gerekçelendirilip gerekçelendirilmediği ise, ona göre, ihmal edilebilir.⁵ Modern epistemolojinin içselci niteliğini Chisholm şöyle ifade eder:

Bilgi teorisinin geleneksel sorunlarına alışıldık yaklaşım, uygun bir şekilde ifade edilirse, "içsel" ya da "içselcidir". İçselci, sadece sahip olduğu bilinç durumuna yaslanarak düşünmek suretiyle, sahip olduğu herhangi bir mümkün inanç konusunda, bu inancı gerekçelendirip gerekçelendirmediğini ortaya çıkarma imkânı verecek olan epistemik ilkeler kümesini formüle etmeyi varsayar. Onun formüle ettiği epistemik ilkeler, bir kişinin, tabiri caizse, sadece koltuğunda otururken ve dışarıdan herhangi bir yardım almaksızın bulup başvurabileceği ilkelerdir. Kısaca bir kişi, sadece kendi zihin durumunu düşünmeye ihtiyaç duyar.⁶

⁵ Ernest Sosa, "Reply to Bonjour", s.201.

⁶ Roderick Chisholm, *Theory of Knowledge*, (Englewood Cliffs, Nj: Prentice-Hall, 1989), s.42-43'ten naklen Sosa, "Reply to Bonjour", s.202. Ayrıca yardımsız "koltuk tefekkürü" için bak. Ernest Sosa, "Chisholm's Epistemology and Epistemic Internalism", *The Philosophy of Roderick M. Chisholm*, (U.S.: Open Court Co Publishing, 1997),

Chisholm'un içselcilik için kullandığı "koltuk tefekkürü" metaforunun Descartes'in cogito hakkındaki akıl yürütmesine tümüyle uygun düştüğünü gördüğümüz bu anlatıma rağmen, içselciliğin Descartes ve Chisholm'a atfedilen iki versiyonundan söz edilebilir. Descartesçi versiyona göre, bir inancın gerekçelendirilmesi, gerekçelendirmeyi (justification) doğuran ve destekleyen düşüncenin "uygunluğuna" bağlıdır. Böyle bir uygunluğu belirleyen tek şey, öznenin zihni açısından, içsel bir konudur; dolayısıyla bu uygunluk "çevreye" bağlı değildir. Chisholmcu versiyona göre, gerekçelendirme, bir kişinin özel bir inancının gerekçelendirilip gerekçelendirilmediğini, sadece doğrudan tefekkür edip öğrenebileceği anlamında içseldir. Chisholmcu içselciliğin de kendisine dayandığı Kartezyen içselcilik, iki varsayıma dayanır. İlk varsayıma göre, zihin açısından içsel olan şeyler, daima tefekkürle keşfe açıktır. İkincisine göre, zihinle ilgili niteliklerle -yani gerekçelendirmenin kendisine bağlı olabileceği nonepistemik niteliklerle- gerekçelendirmenin kendisi, tefekkür yoluyla keşfedilebilir.⁷ Oysa dışsalcılığın yaygın formlarından biri olan güvenilirirciliğin (reliabilism) savunucusu Alvin I. Goldman (d.1938)'in belirttiği gibi, güvenilirircilik, Kartezyen gerekçelendirme standartlarından bütünüyle farklı standartlara sahiptir. Bu görüşe göre, bir inanç gerekçelendirildiğinde, öznenin gerekçelendirmeyi "bilmesi", gerekçelendirme sunması, bir kenara bırakılmıştır. "Bir inanç gerekçelendirildiğinde inanan tarafından 'sahip olunan', 'gerekçelendirme' olarak adlandırılan bir şeyin olduğunu da varsaymıyorum [içselci anlam-

s.279, 281, 283.

⁷ Ernest Sosa, "Beyond Internal Foundations to External Virtues", Laurence Bonjour ve Ernest Sosa, *Epistemic Justification*, (Malden: Blackwell Pub., 2004), s.144.

da]. Gerekçelendirilmiş bir inancın gerekçelendirilmiş olma statüsünü, kendisini gerekçelendirilmiş yapan bir takım süreç ya da niteliklerden elde ettiğini varsayıyorum.” diyen Goldman’a göre, kısaca, gerekçelendirmeyi sağlayan bazı [dışsal] “süreç” ya da nitelikler vardır.⁸ Oysa içselciliğe göre, bilişsel süreçlerin güvenilirliği, gerekçelendirme için yeterli değildir. İnançların güvenilir bilişsel süreçler yoluyla üretilip üretilmediği, her zaman tefekküre dayanarak kavranabilir değildir.⁹

Şimdi dışsalcı tasavvurun içselci tasavvurdan farkını bir örnek üzerinden takip edelim. Bir dışsalcı olan Sosa’ya göre, yukarıda sunduğumuz, Kartezyen içselcilik de Chisholmcu içselcilik de yanlıştır. Şu türden bir diyalektik üzerinden konuya bakalım:

1. Burada bir elin olduğunu bilmek, kişinin rüyada olmadığını bilmeyi gerektirir.
2. Burada bir elin olduğunu biliyorum.
3. Rüyada olmadığını bilmiyorum.

George Edward Moore (1873-1958)’un savunduğu türden içselciliği savunanlar, şüphecilerle birlikte, 1’i kabul ederler. Şüpheciler 2’yi reddederken, Moore, 3’ü reddeder. Çağdaş dışsalcıların çoğu ise, yukarıda Goldman’ın ima ettiği üzere, 1 ile birlikte diğer geleneksel varsayımları da reddederler. Bir kişinin eli hakkındaki inancı, onun uyanık olduğu ve rüyada olmadığına dayanmaksızın nasıl gerekçelendirilmiş olur, diyen Sosa’ya göre, bu a priori ya da doğrudan içgözlemsel bir sezgi ile bilinebilecek bir şey olmayıp,

⁸ Alvin I. Goldman, “Reliabilisim: What is Justified Belief”, *The Theory of Knowledge: Classical and Contemporary Readings*, Louis P.Pojman (ed.), (Belmont: Wadsworth, 2003), s.260, 261.

⁹ Matthias Steup, “A Defense of Internalism”, *The Theory of Knowledge: Classical and Contemporary Readings*, Louis P.Pojman (ed.), (Belmont: Wadsworth, 2003), s.311.

kişinin kendisi ile çevresi arasındaki şartlı nedensel ilişkiyle ilgili görünmektedir.¹⁰ Dolayısıyla Chisholm'un bize teklif ettiği koltuk tefekkürüyle kişinin uykuda olmadığı inancını gerekçelendirmesi pek olası görünmemektedir. Kişi ancak sağduyusal bir şekilde uyanık olduğunu varsayıyorsa, eli hakkındaki inancını gerekçelendirir. Kısaca, kişi uyanık olma niteliğine sahip olmasaydı, zaten eli hakkında herhangi bir inanca sahip olamazdı.

İçselciliği, Chisholm gibi, gerekçelendirme faktörlerinin doğrudan tefekkürle kavranabilir olması olarak gören çağdaş içselci felsefecilerden Matthias Steup'a göre, tefekkür yoluyla kavradığımız bilgi için genel olarak -tümüyle değil- a priori ve içgözlemseldir, denebilir. Bu sabah kahvaltıda zeytin yediğinize inanma konusunda haklı olup olmadığınızı kendi kendinize sorduğunuzu varsayalım. Eğer emin değilseniz beraber kahvaltı yaptığınız kişiye telefonla sorabilirsiniz. Steup'a göre, burada önemli olan, benim, bu durumda sahip olduğum bilgi ve gerekçelendirilmiş inançlar göz önüne alındığında, kahvaltıda zeytin yediğim inancında haklı olup olmadığım, bu inancımı gerekçelendirip gerekçelendirmediğimdir. O sabah hakkında hatırladığınız şeyleri, kahvaltı ederken anımsadığınız görsel imgeleri ya da yaptığınız konuşmaları kullandığınızda, eğer hafızanıza başvuruyorsanız, tefekkür yoluyla elde ettiğiniz bilgi, en azından kısmen, içgözlemsel olacaktır. Hatırladığınız şeylerle söz konusu inancınız arasında epistemik ve mantıksal bağlantıları da düşünebilirsiniz. Buradaki epistemik ilkelere a priori olduğunu varsayarsak, tefekkürün a priori öğeler de içerdiğini görürüz. Bu durumda sözünü ettiğimiz tefekkür içgözlemseldir; çünkü hafızasal ve algısal durumlar gibi gerekçelendirme faktörlerine erişim içgözlemseldir. Te-

¹⁰ Sosa, "Beyond Internal Foundations to External Virtues", s.143.

fekkür a prioridir; çünkü içselciye göre, epistemik ilkeler sadece a priori olarak bilinebilir. Bu nedenle söz konusu gerekçelendirme sadece tefekkür yoluyla cevaplandırılabilir.¹¹ Öyleyse içselcilikte özne için içsel olan inanç, içgözlem ve tefekkürle erişime açık demektir. Özne için bir inancın içsel anlamda erişimine sahip olmak, bilinçli olarak ya da farkında olarak söz konusu inanca sahip olmak demektir.

Epistemik içselcilik ve dışsalcılık, gerekçelendirme ile ilgili olup şu soru çerçevesinde ortaya çıkar: gerekçelendirme, düşünen kişi için “bütünüyle” içsel olan konulara mı bağlıdır; yoksa [bazı zihin durumları içerikleri (bilgi, inanç, doğru)] “kısmen” dışsal olan konulara mı bağlıdır?¹² Daha kuşatıcı söylememiz gerekirse, içselci tez, p bilgisinin, inananın farkındalığı (awareness) açısından “sadece” dışsal olan olgular tarafından belirlenmediğinde birleşir.¹³ İçselcilikte içsel olanı neyin belirlediği tartışmalıdır. Örneğin, Earl Conee ve Richard Feldman, zihincilik (mentalizm) olarak adlandırdıkları kendi epistemik içselciliklerini, “Bütün delil inananın zihinsel durumuyla özdeştir.”, şeklinde ifade ederler.¹⁴ Genel anlayışa göre, “içsel” ve “dışsal” arasındaki sınıır, öznenin kafatası ya da derisidir. Ancak bu genel anlayışa itiraz eden felsefeciler de vardır.¹⁵ Bir gerekçelendirme

¹¹ Steup, “A Defense of Internalism”, s.310-311.

¹² Jessica Brown, “Externalism in Mind and Epistemology”, *Internalism and Externalism in Semantics and Epistemology*, Sanford C. Goldberg (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2007), s.14; Earl Conee, “Externally Enhanced Internalism”, *Internalism and Externalism in Semantics and Epistemology*, Sanford C. Goldberg (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2007), s.51; Keith Lehrer, “A Critique of Externalism”, *The Theory of Knowledge: Classical and Contemporary Readings*, Louis P.Pojman (ed.), (Belmont: Wadsworth, 2003), s.282.

¹³ Ernest Sosa, Jaegwon Kim, “Introduction”, *Epistemology: an Anthology*, Ernest Sosa, Jaegwon Kim (ed.), (Malden: Blackwell Publishing, 2003), s.337.

¹⁴ Richard Fumerton, “What and About What is Internalism?”, *Internalism and Externalism in Semantics and Epistemology*, Sanford C. Goldberg (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2007), s.35, 40.

¹⁵ Katalin Farkas, “What is Externalism”, *Philosophical Studies*, 112, 2003.

kuramı ya da epistemolojik kuram, bir inancın bir kişi açısından epistemik olarak gerekçelendirilebilmesi için, söz konusu inancın o kişiye göre bilişsel olarak erişilebilir, onun bilişsel perspektifi açısından içsel olması gerektiğini iddia ediyorsa içselcidir. Bir gerekçelendirme kuramı ya da epistemolojik kuram, eğer “en azından bazı gerekçelendirici faktörlerin” erişilebilir olmasına gerek olmadığını, inananın bilişsel perspektifi açısından bu faktörlerin dışsal olabileceğini, sujenin bilgi alanının ötesinde olduğunu iddia ediyorsa dışsalcıdır. Ancak Bonjour’un dikkat çektiği gibi epistemologlar bu ayrımı, çok açık açıklamalar yapmaksızın da kullanabilmektedirler.¹⁶ Bir başka tanıma göre dışsalcılık, zihnin kendi kendine yeten ya da bağımsız bir yapıda olmadığını savunur. Buna göre zihinsel durumları anlamak için asıl referans, içinde yaşadığımız fiziksel ve sosyal çevreye yapılmalıdır.¹⁷ Bilişsel erişilebilirlikle ilgili içselci koşul iki şekilde yorumlanabilir. İçselciliğin güçlü versiyonuna göre, inananın gerekçelendirilebilmek için gerçekte/fiilen gerekçelendirici faktörlerin farkında olması gerekir. Zayıf versiyona göre ise, dikkatini uygun bir şekilde yoğunlaştırmak suretiyle, durumunu değiştirmeden, yeni bir bilgi olmaksızın, bu faktörler hakkında bir farkındalığa sahip olması yeterlidir.¹⁸ İçselci duruşa temelci bakış açısından

¹⁶ Laurence Bonjour, “Externalism/Internalism”, *A Companion to Epistemology*, Jonathan Dancy ve Ernest Sosa (ed.), (Malden: Blackwell Publishing, 1993), s.132; Laurence Bonjour, “Internalism and Externalism”, *The Oxford Handbook of Epistemology*, Paul K. Moser (ed.), (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.234.

¹⁷ Anthony Rudd, “Two Types of Externalism”, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 47, No. 189, 1997, s.501.

¹⁸ Bonjour, “Externalism/Internalism”, s.132-133; İçselciliğin Berkeleyci idealizmi çağrıştıran yorumları da vardır. Bu yorumu benimseyenlerden biri olan Mendola, bilgi ve dolayısıyla doğru gibi zihinsel durumların açıkça dışsal koşullarla ilgili olduğunu söylenebileceğini, içselciliğin burada şu iddiaya sahip olduğunu savunur: derimin içindeki şey değişmedikçe inançlarımız, arzularımız ve duyularımız gibi zihinsel durumlar, benim dışımda hiçbir şey olmasa bile, var olacaktır ve karakter-

bakarsak, temel inançlar, zihnin dolaysız tecrübe durumlarıyla ilgilidir. Diğer inançlar bu temel inançlara göre mantıksal ya da çıkarımsal bağıntılar yoluyla bilişsel olarak erişime açık oldukları için gerekçelendirilirler.¹⁹

Zihinsel içerik hakkındaki dışsalcılık, düşüncelerimizin pek çok içeriğinin (doğru, bilgi, inanç), en azından kısmen, sinir sistemimizi izlemeyen, ondan sonra ortaya çıkmayan koşullar tarafından belirlendiğini iddia eder. Bu nedenle pek çok felsefeci, dışsalcılığın, bizim düşünce içeriklerimiz hakkındaki ayrıcalıklı bilgimize zarar verdiğini düşünmüştür. Zihinsel içerik, beynin dışındaki ilişkiler tarafından belirlendiği için, eğer düşünce içeriklerimizi bilmek istiyorsak, ilk olarak çevresel niteliklerle ilgili bilgiyi elde etmemiz zorunludur.²⁰ Bu görüş, kişilerin düşüncelerinin, ayrıcalıklı olarak, erişimine (access) sahip olduğu düşüncesine zarar veriyor görünmektedir. Ancak Tyler Burge'nin öncülük ettiği pek çok dışsalcı, bu konuda bağdaşırıcı duruşu benimseyerek, dışsalcılığı güvenilir kendinelik bilgisiyle (self-knowledge) uzlaştırmaya çalışmıştır.²¹

İçselciliğin dışsalcılar tarafından anlaşılma biçimi, tersi de doğru olduğu üzere, içselciler tarafından sorgulanmıştır. İçselciliğin, yukarıda sunduğumuz şekilde, Kartezyen ve Chisholmcu versiyonda olduğu biçimde betimlenişi, önde gelen bir içselci olan Bonjour'a göre, meselenin özüne dokunmaktan uzaktır. İçselcilik hakkında en temel sorular/konular şudur ona göre: "Dünya hakkındaki inançlarımızın doğru olduğunu (ya da en azından yaklaşık olarak

ristik mahiyetini devam ettirecektir. Mendola, Anti-Externalism, s.1.

¹⁹ Bonjour, "Externalism/Internalism", s.133.

²⁰ Sven Bernecker, "Externalism and the Attitudinal Component of Self-Knowledge", *Noûs*, Vol. 30, No. 2, 1996, s.262.

²¹ Tyler Burge, 'Individualism and Self-Knowledge', *The Journal of Philosophy*, 1988, 85.

doğru olduğunu) düşünmek için herhangi bir iyi nedene sahip miyiz? Ve eğer böyleyse, bu nedenleri oluşturan spesifik form ya da formlar nedir?” Ona göre, Descartes için de en temel konu bu idi. Herkesin eninde sonunda kendi kendine sorması gereken soru, “İnançlarımın doğru olduğunu düşünmek için iyi nedenlerim var mıdır?”, sorusudur. İçselciye göre, bu nedenler az ya da çok dolaysız bir biçimde elde edilebilir ya da erişilebilir olmalıdır. Bu çerçevede içselciler, gerekçelendirme sözcüğünü, çoğunlukla, bir inanç hakkında bu türden nedenlere sahip olmaya gönderme yaparak kullanırlar. İçselci perspektife göre, “Eğer inançlarımın doğru olduğunu düşünmek için hiçbir nedenim yoksa, açıktır ki, ‘kör bir uçuş’ içindeyim ve bu sonucun ciddiyeti, başka bir anlamda, örneğin, dışsalcı anlamda, inançlarımın zaten gerekçelendirildiğini ilave etmek suretiyle, açıktır ki, hafifletilemez.” Chisholm’cu içselcilik versiyonu için de açık bir temel sağlayan bu içselci ana gerekçelendirme beyanı açısından konuya bakarsak, eğer konu, inançlarım için iyi nedenlere sahip olup olmadığım ise, sonuç şöyle ifade edilebilir: gerçekte sahip olduğum ve dolayısıyla benim tefekkürüm açısından elde edilebilir ya da erişilebilir nedenlere başvurmam gerektiği açıktır. Eğer burada gerekçelendirme “kısmen bile olsa” dışsal nedenlere bağlıysa, bize tam anlamda bir neden sunmayacaktır.²² Ancak içselcilikte, Bonjour’un aksine, tek başına neden terimini öne çıkarmayan anlayışlar da vardır. Buna göre, içselcilik, bir kişinin düşünce ve duyularını oluşturan koşulların onun derisine içsel, eş zamanlı ve içeride olması görüşüdür. Benim deri duvarımın dışındaki şeyler, benim duyu ve düşüncelerimi doğurur ve benim düşüncelerimin çoğu dışarıdır. Ancak dışarıdaki şeyler bu zihinsel durumların oluşturu-

²² Laurence Bonjour, “Reply to Sosa”, Laurence Bonjour ve Ernest Sosa, *Epistemic Justification*, (Malden: Blackwell Pub., 2004), s.174-175.

rucu parçası değildir. İçselciliğin reddi olan dışsalcılık ise, kişinin dışsal çevresinin özelliklerinin ve tarihin, kişinin inançlarını, arzularını ve duyumlarını oluşturan şeyin bir parçasını teşkil ettiğini savunur.²³

Dışsalcılar, Bonjour gibi epistemolojinin temel meselesinin, dünyamız hakkındaki inançlarımızın doğru ya da en azından tahmini bir şekilde doğru olduğunu düşünmek için iyi nedenlere sahip olup olmadığımız meselesi olduğunu düşünmezler. Onlara göre, bilgi ve gerekçelendirme bir güvenilirliği gerektirir. Güvenilirlik bazen iyi nedenlerin varlığı ile örneklendirilirse de bilgi ve gerekçelendirme için asıl önemli olan, iyi nedenler değil güvenilirliktir. Başka dışsalcılar ise bilgi ve gerekçelendirmenin nedenleri gerektirdiğini kabul eder; fakat dışsalcı bir neden açıklaması teklif ederler. Onlara göre bir kişi güvenilir bir süreçle bir inanca ulaştığında, iyi nedenlerle bu inanca ulaşmıştır. Bir kişi için bir inancı elde etme yolu mevcutsa, o inancı fiili olarak oluştursun veya oluşturmazın, o zaman bu kişi o inanç için bir nedene sahiptir.²⁴

İçselci tez şudur: bir kişinin inancının epistemik olarak gerekçelendirilebilmesi için bu inancın, delille uyumlu olmak gibi, bazı erdemlere (virtues) sahip olması yeterli değildir. Bu kişi söz konusu erdemlerin “farkında” da olmalıdır. Bu içselci iddiaya göre, bir inanç bu erdemlere sahipse; fakat bu inanca sahip kişinin söz konusu inancın bu erdemlere sahip olduğuna dair tam bir fikri yoksa, bu erdemler bize gerekçelendirmeyi vermeyecektir.²⁵ Bu içselci gerekçelendirme kavramına göre kişi, inancının doğru olduğunu

²³ Joseph Mendola, *Anti-Externalism*, (Oxford: Oxford University Press, 2008), s.1.

²⁴ Richard Feldman, “Bonjour and Sosa on Internalism, Externalism, and Basic Belief”, *Philosophical Studies*, 2006, 131, s.716-717.

²⁵ Michael Bergmann, *Justification without Awareness, A Defense of Epistemic Externalism*, (Oxford: Clarendon Press, 2006), s.3.

düşünmek için iyi nedenlere sahiptir.²⁶ Bir başka ifadeyle içselcilik, bilgi hakkında bilgiyi gerekli görür. Lehrer'in örneğini kullanırsak, A kişinin beyninde, sıcaklık hakkında büyük ölçüde dakik inanç üretmek için, sadece güvenilir bir mekanizmaya sahip olması, onun inancını bilginin parçası yapmayacağı gibi, onun doğru ısı yargısını makul yapmaya da tek başına yetmemektedir.²⁷

İçselcilik ve dışsalcılığın anlaşılma biçimlerinden sonra, şimdi de, dışsalcılık versiyonlarından en yaygını ve aslisi olan güvenilirliğe bakalım.

II. Bir Dışsalcılık Versiyonu Olarak Güvenilircilik

Son dönemlerde en çok öne çıkan ve en geniş şekilde tartışılan dışsalcı görüş güvenilirciliktir (reliabilizm). Bu görüşün, kabaca, gerekçelendirme için ana koşulu, bir inanç, kendisinin doğru olduğunu objektif bir şekilde olası kılan bir yolla/süreçle üretilmiş olmalı, şeklindedir. Buradaki temel düşünce, bir inancı epistemik olarak gerekçelendirilmiş kılan şey, üretildiği nedensel sürecin bilişsel güvenilirliğidir ki bu süreç yüksek bir doğru inanç oranına götürür. Gerekçelendirme derecesi, güvenilirliğin derecesine bağlıdır. Güvenilir bir şekilde inanç üreten mekanizmanın tam olarak ne olduğunu soran yaklaşıma göre burada bir kapalılık vardır.²⁸ Bu nedenle inanç üreten süreçlerden biri olan duyu algısına bu çerçevede bakalım. Bir kişinin orta ölçekli (masa, ağaç gibi) maddi objelerle ilgili görsel inançlarının ve onun, uygun algısal koşullar altında, dolaysız çevresinin var oluşunu da içeren olay ve süreçlerin doğru olduğunu varsayalım. Bonjour'un basit güvenilircilik dediği bu görüşe göre, bu inanç, büyük ölçüde gerekçelendirilmiş-

²⁶ Bonjour, "Reply to Sosa", s.182.

²⁷ Ernest Sosa, Jaegwon Kim, "Introduction", s.337.

²⁸ Pojman, "Theories of Justification (II): Externalism and Internalism", s.258.

tir. Burada can alıcı nokta, söz konusu sürecin güvenilir olması için bu kişinin herhangi bir inanca sahip olmasına ya da başka bir tür farkındalığa gerek olmamasıdır. Bu inancı dışsalıcı yapan şey, söz konusu kişinin söz konusu inancı gerekçelendirilmiş yapan güvenilirlik bağıntısının bilişsel erişimine sahip olmamasıdır. Böyle bir erişimin eksikliği nedeniyle bu kişi, bu inancın doğru olduğunu ya da doğruluğunun olası olduğunu düşünmek için bir nedene, genel olarak, sahip değildir. Bu bakış açısı, Descartes'tan beri süre gelen ve epistemik gerekçelendirmeyi bir inancın doğru olabilmesi için bir nedene sahip olmak ya da hatta kesin (conclusive) bir nedene sahip olmak olarak gören ve bilgiyi şüphe edilemez bir temelde inşa etmek isteyen modern epistemolojik gelenekten bir kopuşu imlemektedir. Bu bakış açısının ise, bir içselci olan Bonjour'un da ifadesiyle, basit bir şekilde konuyu değiştirdiği açıktır.²⁹

Güvenilirciliğin farkındalık ya da erişimle ilgili koşulunu, saf bilişsel özneler (unsophisticated cognitive adult) (köpek gibi yüksek hayvanlar, delikanlılar, saf yetişkinler) de karşılayabilir. Örneğin bir köpek avlunun içinde bir sincap olduğuna inandığında, onun gözleri güvenilirlik koşulunun sağlandığı şekilde işliyorsa (ışık ve diğer faktörlerin uygunluğu gibi), bu inanç güvenilirciye göre gerekçelendirilmiştir.³⁰

Genel olarak dışsalcılık için iki argüman öne sürülür: ilki, delikanlılara (young children) ya da saf yetişkinlere (unsophisticated adult) atfedilen bilgi ile ilgili sağduyu öncülünden hareket eder. Epistemik gerekçelendirmenin bilgi için zorunlu koşul olduğunu varsayan içselci epistemik gerekçelendirme beyanı için, bu beyanla ilgili inançlar ve çı-

²⁹ Bonjour, "Externalism/Internalism", s.133; Bonjour, "Internalism and Externalism", s.244-245.

³⁰ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.245.

karımlar, bu türden öznelere makul bir şekilde atfedilme noktasında fazlasıyla karmaşık olduğu ve ayrıca böyle bir bilgi atfı abartılı görüldüğü için savunulamazdır. Buna göre sağduyu argümanı, dışsalcılık lehine güçlü bir argüman olarak görünmektedir.³¹ Zaten dışsalcılığın temel iddialarından biri, içselciliğin bilgi ve gerekçelendirme alanıyla ilgili köklü bir şekilde, sağduyu sezgileriyle çatıştığıdır.³² Dışsalcılığa göre, inançlarımızın içeriği, sözcüklerimizin anlamlarını ve dünyamızın gerçek mahiyetini yansıtır; bu nedenle inançlarımız çoğunlukla paylaşılr ve çoğunlukla doğrudur. Bu görüş belki de, Mendola'ya göre, dışsalcılığın popülerliğinin nedenidir. Bir içselci olan Mendola, bu görüşe karşı çıkararak, bizim atalarımızın inançlarının pek çoğunun hatalar içerdiğinin açık olduğunu savunur.³³

Dışsalcılık için öne sürülen ikinci argüman ise, içselciliğin epistemolojinin klasik problemlerine şüpheli olmayan çözümler üretmediğidir. İçselci buna şöyle cevap verebilir: ilk olarak, içselci epistemolojinin başarısızlığı o kadar açık değildir. İkinci olarak, şüpheliğin pek çok formunun yanlış olduğu varsayımının çekiciliğinin çoğu ya da tümü, aslında, “Şüpheli tarafından sorgulanan pek çok inancın doğru olduğunu düşünmek için nedenlere sahibiz.” şeklindeki sezgisel kanaatimize dayanmaktadır.³⁴ Dolayısıyla Bonjour'a göre, bu sezgisel kanaatin gücü, şüpheliği ciddiye alarak yanlış olarak savunmamıza neden olmaktadır.

Dışsalcılığa yönelik temel eleştiri, epistemik gerekçelendirme için temel koşulu ile, inananın bir inancın doğru olduğunu düşünmek için fiili olarak bir nedenin farkında olması gerektiği ya da en azından böyle bir nedenin onun

³¹ Bonjour, “Externalism/Internalism”, s.133-134.

³² Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.244.

³³ Mendola, Anti-Externalism, s.2.

³⁴ Bonjour, “Externalism/Internalism”, s.134.

için potansiyel olarak mevcut olması gerektiği ile ilgilidir. Buna göre, bilişsel bir erişim için dışsalıcı koşulu yerine getirmek ne zorunludur ne de yeterlidir. Burada epistemik gerekçelendirme konusunda dışsalıcı koşulun zorunluluğuna yönelik iki karşı örnek getirilebilir: ilk olarak, standart dışı olarak üretilen inançlar, örneğin Kartezyen Cini'nin etkisiyle, inançları normal bir yolla üretilmiş kişinin inançlarından ayırt dilemez. Her iki inanç da güvenilir bir sürecin sonucunda üretildiği için epistemik olarak gerekçelendirilmiş olabilir. Bu nedenle dışsalıcı gerekçelendirme beyanı yanlış olmak zorundadır. Bu karşı örneğe güvenilirlik adına verilebilecek cevap, bilişsel süreçlerin güvenilirliğinin, sağduyusal bir şekilde inanılan normal mümkün dünyada değerlendirilebileceği şeklinde olabilir.³⁵ Kısaca söylemek gerekirse, güvenilirliğe göre, bir inanç, güvenilir bir şekilde doğru inanca neden olan bir süreç vasıtasıyla üretilmişse gerekçelendirilmiştir. Güvenilirliği kısaca inceledikten sonra bu dışsalıcı görüşe karşı geliştirilen üç itiraza bakalım.

III. İçselciliğin Güvenilirliğe Yönelttiği Üç Temel İtiraz

1. Kartezyen Cin Dünyası İtirazı

Bu itiraz, eğer güvenilirlik bize tam bir epistemik gerekçelendirme beyanı sağlıyorsa, bir inancın gerekçelendirilebilmesi için güvenilirlik koşulunun (reliabilist condition) zorunlu olup olmadığı ile ilgilidir. Dünyada yaşayan bir grup insanın, Descartes tarafından tasarlandığı üzere, kötü bir cin tarafından kontrol edildiğini ve bu kötü cinin onların duyu ve iç gözlem deneyimlerini dikkatli bir şekilde kontrol ettiğini düşünelim. Buradaki insanlar dikkatli ve mükemmel bir araştırmacı olsunlar. Kartezyen cin

³⁵ Bonjour, "Externalism/Internalism", s.134.

dünyası insanların bu şekilde ulaştıkları, dünyaları hakkındaki inançları gerekçelendirilmiş midir? Kötü cinin etkisiyle bu insanların inançlarının çoğu genellikle yanlıştır (genellikle; çünkü “İnsanlar vardır.”, gibi çok genel bazı inançlar doğru olacaktır; diğer bazıları da kazara doğru olacaktır.) ve onların inançlarını üreten bilişsel süreçler, en azından kendi dünyalarında, büyük oranda güvenilmezdir. “Basit güvenilirci”, açıktır ki, cin dünyası insanların inançlarının büyük oranda ya da bütünüyle gerekçelendirilmediğini kabul etmek zorundadır.³⁶

Dışsalcılığın içselciliğe yönelik itirazı benzer sezgilere dayanıyor diyen Bonjour, bir kısım güvenilirçilerin bu itirazı görmezden gelirken, bir kısmının kendi görüşlerini tadil etme yoluna gittiğini söyler. Bu tadile göre, bilişsel süreçlerin güvenilirliği, sağduyusal bir şekilde inanılan fiili (actual) dünyamızın niteliklerinden oluşan ve fiili olarak var olan “normal” mümkün dünyalara göre değerlendirilmelidir. Bonjour’a göre bu savunu, güvenilirci pozisyonu ancak ciddi bir şekilde *ad hoc* yapma pahasına söz konusu itirazdan kurtulabilir.³⁷ *Ad hoc* niteliğe sahip güvenilirçiliğin epistemolojik açıklama gücünün çok sınırlı olacağı da açıktır.

Olağan yollarla inançlarına ulaşan bir kişiyle, kötü cin dünyası kurbanı kişinin çakışan inançları, aynı derecede gerekçelendirilmiş midir? Sosa’nın Bonjour’a yönelttiği bu problem durumuna³⁸ Bonjour’un, bizce, tatminkâr olmayan yanıtı şudur: böyle bir inancın doğru olduğunu düşünmek için taraflardan birinde elde edilebilir/mevcut olan neden, aynı şekilde diğer tarafta da elde edilebilir/mevcut olduğu için, açıktır ki, ana içselci görüşe göre, bu inançların aynı derecede gerekçelendirildiği açıktır. Ancak farklı bir

³⁶ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.246-247.

³⁷ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.247.

³⁸ Sosa, “Beyond Internal Foundations to External Virtues”, s.150-155.

gerekçelendirme kavramına göre, onların inançları aynı derecede gerekçelendirilmemiştir. Ona göre, tek bir gerekçelendirme kavramı olduğunu düşünme için zorlayıcı bir neden yoktur.³⁹ Nitekim Bonjour'a göre, içselci gerekçelendirmenin dışında, insanların kendilerini içinde bulduğu, içselci gerekçelendirme tarafından açıklanamayan, farklı epistemik durumlar vardır. Bu epistemik durumları betimleyen gerekçelendirme kavramlarından birinin doğru, diğerinin yanlış olduğunu ya da birbiriyle uyumsuz olduklarını düşünmek için bir neden yoktur; çünkü onlar farklı konulardan söz eder. Dolayısıyla gerekçelendirme kavramı farklı şekillerde kullanılabilir. O şöyle devam eder:

Bundan dolayı ben dışsalcı gerekçelendirme kavramına kısmen ya da tümünden itiraz etmiyorum. Yine de aynı zamanda ... geleneksel içselci projenin en azından eşit derecede meşru olduğunda ve bundan dolayı bir çok dışsalcının kendi projelerinin yegane makul proje olduğunda ısrar etme eğiliminin sınırlandırılması gerektiğinde, ısrar etmek istiyorum. Bırakalım da hepimiz epistemolojik toleransı yaşayalım!⁴⁰

Bu ifadelerden Bonjour'un dışsalcı projeye sınırlı da olsa belli bir hoşgörülle baktığı sonucunu çıkarmak için acele edilmemeli. Çünkü ona göre, içselci gerekçelendirme kavramı kaçınılmaz derecede önceliklidir ve eğer diğer gerekçelendirme kavramları fiili durumlara hipotetik tarzdan

³⁹ Bonjour, "Reply to Sosa", s.178. Bonjour'un bu cevabını, yukarıda güvenilirliğe karşı dile getirdiği *ad hoc* itirazının bir parçası yapmamızı engelleyen şey nedir? Eğer güvenilirlik içselciliğin cin dünyası itirazı için *ad hoc* bir teoriye sığınmak zorunda kalıyorsa, içselcilik de kendi itirazını karşılamak için benzer bir teoriye sığınıyor görünmektedir.

⁴⁰ Bonjour, "Reply to Sosa", s.182. Bonjour'a göre, tek haklı epistemik gerekçelendirme kavramı olması gerektiğini düşünmek için en açık neden, tek anlamlı bir bilgi kavramı olduğu düşüncesidir. A.g.y.

daha fazla bir anlam ifade edecek bir biçimde uygulanmak isteniyorsa, merkezi bir öneme sahiptir. Bir dışsalcı, eğer belli dışsal koşullar karşılanırsa söz konusu inancın kendi kullandığı anlamda gerekçelendirildiğini söyleyebilir. Ancak konu, inananın bu koşulları gerçekte karşılandığını düşünmek için iyi nedenlere sahip olup olmadığı ise, bu ancak içselci bir yolla çözüme kavuşturulabilir.⁴¹

Şüphecilğe karşı güvenilirliğin cevabı, cin dünyası kurbanı kişinin inançlarının gerekçelendirilmediği şeklindedir. Bu kişinin duyuşsal inançları güvenilir bir şekilde üretilen kişinin inançları ile örtüşse bile, buradaki güvenilirlikte farklılık devam etmektedir. Dolayısıyla Kartezyen cin dünyası kurbanı kişinin gerekçelendirilmesinde farklılığı sağlayan şey, onun inançlarının güvenilir bir şekilde oluşturulmuş olmamasıdır.⁴² İçselciliğin şüphecilğe karşı bir cevabı var mıdır? Yukarıda Bonjour'un verdiği cevabı dikkate alırsak, cin dünyası kurbanı kişinin inançları, söz konusu kişi dünya hakkındaki inançlarının doğru olduğunu düşünmede iyi nedenlere sahip olduğu için, gerekçelendirilmiştir, denebilir. Bonjour, bu irrasyonel durumdan kaçmak için, dışsalcı gerekçelendirme beyanının böylesi bir epistemik durumda kullanılabileceğini -epistemolojik tolerans gereği- iddia etmektedir. Ancak bu görüşün ardından, içselci gerekçelendirme kavramının kaçınılmaz derecede öncelikli olduğunu iddia ederek kendi iddiasını zayıflatmaktadır. Bu konuyu, ayrıntılarına IV. başlıkta devam etmek üzere, bir kenara bırakalım ve cin dünyası itirazının, Kartezyen kökeninin doğal sonucu olarak, şüphencilikle ilgisine bakalım.

Şüphecinın "Fiili dünyanın kendisi bir cin dünyası

⁴¹ Bonjour, "Reply to Sosa", s.183.

⁴² Bu konuda verilen cevapların ayrıntıları için bak. Bergmann, *Justification without Awareness*, s.214 vd.

ise ne olur?” sorusunu ne yapmalıyız? Şu koşulu bir düşünelim:

1. Eğer fiili dünya bir cin dünyası ise, o zaman bizim normal algısal süreçlerle elde ettiğimiz inançlarımız gerekçelendirilmiştir.

Eğer bu koşulsal ifade bir haber verme kipi olarak anlaşılırsa, saçma bir şekilde doğru olur; çünkü kendisinin öncesi yanlıştır. Bu görüşün iddiasını ispatlanmış kabul ettiği de söylenebilir. Çünkü fiili dünyanın bir cin dünyası olmadığını varsayar. En zorlu şüpheci bile bu inancı, fiili dünyanın bir cin dünyası olduğunun öncülü olarak değil, fiili dünyanın bir cin dünyası “olabileceği”nin bir öncülü olarak kabul etmek ister. Öyleyse şüphecinin öncülü fiili dünyanın cin dünyası olduğu değildir. Bu daha çok onun sonucudur. Onun öncülü, metafizik olarak ya da en azından mantıksal olarak, fiili dünyanın bir cin dünyası olabileceğidir. Sosa, “Biz elbette, şüpheci sonucu bir yandan reddederken, bu öncülle mutabık kalabiliriz.”, der.⁴³ Çünkü bu öncül fiili dünya hakkında bir iddiada bulunmamaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki içselciliğin dışsalcılığa yönelttiği cin dünyası itirazı, dışsalcılığın yanında, belki daha da fazla, içselci için epistemik bir problem haline gelmiştir. Descartes’in Tanrı’nın güvenilirliği aksiyomuna dayanarak halletmeye çalıştığını bildiğimiz bu problem, bu tür bir aksiyomu kullanmadığı anlaşılan çağdaş içselciler için - dışsalcılar için olduğu kadar- bir problem olarak varlığını korumaktadır. Kısaca cin dünyası itirazının güvenilirlik koşulunun zorunluluğunu ortadan kaldırmadığını söyleyebiliriz. Şimdi güvenilirlik koşulunun “zorunluluğundan” sonra “yeterliliğine” karşı yapılan bir itiraza geçelim.

⁴³ Sosa, “Beyond Internal Foundations to External Virtues”, s.165-166.

2. Olağandışı Fakat Güvenilebilir Bilişsel Yetiler

İçselciliğin ikinci eleştirisi, güvenilirlik koşulu sağlansa bile, inananın sezgisel olarak gerekçelendirilmediği durumlarla ilgilidir. Gerçekte güvenilebilir olmayan; fakat güvenilebilir olarak kabul ettiğimiz -cin dünyası gibi- bilişsel süreçlerle ilgili bir durumu varsaymak yerine, gerçekte son derece güvenilebilir olan ve fakat güvenilebilir olarak kabul etmek için hiçbir nedene sahip olmadığımız ve belki de güvenilemez olarak görmek için iyi nedenlere sahip olduğumuz bilişsel bir süreci varsayan bir örneğe bakalım.⁴⁴ Bununla ilgili olarak en önemli içselcilerden biri olan Bonjour, “Dışsalcılığa Temel Bir İtiraz” başlığı altında, Norman adında bir kâhinle ilgili şu meşhur örneği verir:

Norman,.. belli türden konularla ilgili olarak oldukça güvenilir bir kâhindir. O böyle bir bilişsel gücün genel imkaniyetinin lehinde ya da aleyhinde herhangi bir tür delile ya da nedene sahip olmadığı gibi, ileri sürdüğü bir iddianın lehinde ya da aleyhinde de herhangi bir tür delile ya da nedene sahip değildir. Norman bir gün, bu inancın lehinde ya da aleyhinde herhangi bir delili olmasa da, Başkanın New York City’de olduğuna inanır. Gerçekte söz konusu inanç doğrudur ve bu inanç, onun tümüyle güvenilir olan koşullardaki kâhinlik gücünden ortaya çıkmaktadır.⁴⁵

Bonjour’a göre, Norman’ın burada, kâhinlik inançlarıyla ilgili gerekçelendirme konusunda, kusurları vardır. Buradaki problem Norman’ın gerekçelendirme konusunda farkındalık koşulunu sağlamamasıdır. Bu tam olarak ne

⁴⁴ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.248.

⁴⁵ Laurence Bonjour, *The Structure of Empirical Knowledge*, (Cambridge:Harvard University Press, 1985), s.41.

demektir? Bonjour'a göre, dışsalcılığın ilk planda makul görünmesinin nedeni, eğer söz konusu dışsal ilişki elde edilirse (yani, Bergmann'ın ifadesiyle, "inanç" ve onu doğru yapan "gerçeklik" arasındaki güvenilir ilişki elde edilirse), Norman, bu inancı doğru kabul etme konusunda yanılmayacaktır ve bir anlamda böyle bir kazara doğru oluşmayacaktır. Yani bizim ilgili (dışsal) gerçekleri ve yasaları bilen hipotetik dışsal gözlemcimizin bakış açısından, böyle bir kazara doğru ortaya çıkmayacaktır. Fakat Bonjour'a göre, Norman'ın subjektif perspektifinden söz konusu inancın doğruluğu kazaradır. Onun iddiasına göre, Norman'ın inancının rasyonalitesi ya da gerekçelendirilmesi, onun için var olmayan bir dışsal perspektiften ziyade, Norman'ın kendi perspektifinden karara bağlanmalıdır.⁴⁶ Öyleyse Bonjour'a göre, hiçbir dışsal koşul, rasyonel gerekçelendirme için yeterli olamaz. Ancak bazı dışsalcılar bu itiraza şöyle cevap verirler: dışsal güvenilirliğin kendisi yeterli değildir ve öznenin sahip olduğu kâhinlik yetisi gibi bir yetiye karşı önemli bir delilin olmaması gibi bir meta-koşul da olmalıdır.⁴⁷ Ancak açıktır ki böyle bir meta-koşulun dışsalcı tarafından kabulü, içselciye dışsalcı aleyhine başka bir takım meta-koşulu ya da koşulları kabul etme hakkı verir ki böyle bir sonuçsal keyfilik, her iki taraf için de kabul edilebilir görünmemektedir.

Bonjour'un burada yer verdiğimiz dışsalcılığa yönelik itirazını, Öznenin Perspektifi İtirazı (ÖPİ) olarak adlandıran Bergmann, bu itirazın, yukarıda işaret ettiğimiz, gerekçelendirme konusunda Farkındalık Koşuluna, dolayısıyla içselcilige dayandığına dikkatimizi çeker. Farkındalık Koşuluyla beraber ÖPİ'yi şöyle okuyabiliriz: eğer gerekçelendirme

⁴⁶ Bonjour, *The Structure of Empirical Knowledge* s.43-44; Bergmann, *Justification without Awareness*, s.11-12.

⁴⁷ Sosa, "Reply to Bonjour", s.205.

sağlayıcının farkında iseniz, kendi perspektifinizden inancınızın doğru çıkmasının kazara/tesadüf olmadığı açıktır. Ancak eğer gerekçelendirme sağlayıcının farkında değilseniz, kendi perspektifinizden inancınızın doğru çıkmasının kazara olduğu açıktır. Buradaki kazara olma ya da olmama farklılığı, inancınızın gerekçelendirilmesindeki farkı belirler.⁴⁸ Dışsalcılığa yönelik ÖPİ itirazını, Bonjour gibi içselcilerin yanı sıra Richard Fumerton, Paul Moser gibi içselcilerin de benimsediğini dikkate alırsak Norman'ın subjektif perspektifinden, kendisi herhangi bir delilin farkında olmadığı için, söz konusu inancın kazara doğru olduğu görüşünün yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

Norman itirazına duyarsız kalanların yanında, kimi dışsalcılar güvenilir pozisyona ilaveler yaparak cevap vermişlerdir. Bu cevaba göre, Norman, böyle bir bilginin güvenilir bir şekilde erişimine sahip olduğunu düşünmek için bir nedeninin olmadığını ve insanların genel olarak güvenilebilir inançlara bu şekilde ulaşma yeteneklerine, görünüşte sahip olmadığını göz önüne alarak, Başkanın yeri hakkındaki inancında şüpheli olmalıydı. Ancak Bonjour, Norman problemini çözmek için kullanılan akıl yürütme biçimini (şüpheli tavrı) güvenilir bir biçimde oluşturulan diğer inançlara, örneğin görsel algıyla ilgili inançların sonuçlarına, neden yaymayalım, der.⁴⁹ Dolayısıyla, ona göre, güvenilirler bu sağduyuya aykırı şüpheli tavrı inancın geneline yayarlarsa, neredeyse tüm bilgiyi açıklama konusunda bir açmaza düşerler. Onların çözümünün bu mantıksal sonucu, güvenilirliğin Norman problemine tam bir cevap veremediği anlamına gelir.

⁴⁸ Bergmann, *Justification without Awareness*, s.12.

⁴⁹ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.249. Bonjour, dışsalcılığın bu cevabının, ahlak kuramında, genel ahlâki kuralların gerekçelendirilmesinde faydaya bakan, "faydacılık" olarak bilinen görüşe benzetilebileceğini savunur. Bak. a.g.y.

Öyle anlaşılıyor ki kâhin örneğinin güvenilirliği ilzam etmesi konusunda, içselci felsefeciler arasında tam bir görüş birliği yoktur. Nitekim bir başka içselci felsefeci Richard Feldman, Bonjour'dan farklı olarak, güvenilir kâhin örneğine sempati ile baktığını; ancak güvenilirinin söz konusu kâhinin inancının gerekçelendirilmiş olduğunu kabul etmek zorunda olduğunu açık olmadığını düşünür. Kâhin, bu inancının normal olduğunu düşünüyor mu? Kâhin, Başkanla ilgili yeteneğinin ciddi bir zihinsel rahatsızlığın delili olduğunu düşünmüyor mu? Başkanın her yerde olabileceği göz önüne alınırsa, onun New York'ta olma ihtimali zayıftır. Bu delil, onun inandığı önermeye karşı bir delil teşkil etmez mi? Ona göre bu düşünceler kâhinin zihin yapısını kavramanın zor olduğunu gösteriyor. Bonjour, burada güveniliriciye, içselci anlamda “çürüten olmama koşulu” teorisine eklemeyi öneriyor; ancak Feldman'a göre, Goldman'ın güvenilirici bir çürüten olmama koşulu öteden beri vardır. Bu çerçevede Feldman'a göre, şu türden bir öncülden başlayan, çürüten bir süreç düşünülebilir: “Başkanın nerede olduğu hakkındaki bu inanç, bütünüyle aniden ortaya çıkmış görünüyor ve Başkan [bu nedenle] herhangi bir yerde olabilir.”⁵⁰

Güvenilirliğin, zorunlu olmaması bir yana, yeterli de olmadığı görüşüyle ilgili içselci bir itiraz olan kâhin itirazının gücü hakkında neler söyleyebiliriz? Sosa gibi dışsalcılar tarafından dışsal güvenilirliğin yeterli olmadığı, bunun yanında kâhinlik “yetisine” karşı bir delilin olmaması gibi bir meta-koşulun da karşılanması gerektiği mukabelesi, bu içselci itirazı kanaatimizce zayıflatmıyor. Çünkü öyle anlaşılıyor ki, Norman'ın söz konusu inancı, bu inancı güvenilir kılan gerçeklerle güvenilir bir ilişkiye sahip görüldüğü için,

⁵⁰ Feldman, “Bonjour and Sosa on Internalism, Externalism, and Basic Belief”, s.719-720.

dışsalcıya göre gerekçelendirildiği kabul edilmelidir. Bununla birlikte, dışsalcıların da kabul ettiği “çürüten olma- ma koşulu”nu dikkate alırsak, kâhinlik “yetisiyle” ilgili bir çürütenden söz edebileceğimiz için, Norman’ın inancı dış- salcı anlamda gerekçelendirilmemiştir. Ancak Kartezyen cin dünyası itirazında iddia ettiğimiz gibi, Norman itirazında da, itiraz sahibi olan içselciyi zor durumda bırakacak bir yön bulunmaktadır. Buna göre, Norman, eğer söz konusu kâhinlik inancıyla ilgili iyi bir nedene sahipse -ki Bonjour olmadığını söylüyor- özne (Norman) gerekçelendirme sağla- yan faktörlerin farkında olacağı için, içselci gerekçelendir- me standardı gereği, gerekçelendirilmiş bir inanca sahip olacaktır. Kısaca, Kartezyen cin itirazına benzer bir biçim- de, eğer Norman itirazını, yukarıda ileri sürdüğümüz an- lamda tadil edersek, bu itiraz, içselcilik için de ciddi bir so- run olacaktır. Şimdi içselciliğin, dışsalcılığa yönelik öznenin hangi süreci gerekçelendirdiğinin belli olmadığıyla ilgili iti- razına geçelim.

3. Genellik Problemi İtirazı

Bu itiraz, güvenilirliğin pozisyonunun formülasyonunun kendisiyle ilgilidir. Basit güvenilirliğe göre, bir inanç ancak bilişsel sürecin “genel” türünde ifade edildiği gibi güvenile- bilir bir sonuç veriyorsa gerekçelendirilmiştir. Örneğin, gör- sel algının uyarıldığı şu türden bir inanç düşünelim: “Bilgi- sayar masamda beyaz bir bardak vardır.” Bu örnekte biliş- sel sürecin sonucunun farklı biçimlerde betimlenebileceği kalıplara bakalım (gözümün tüm versiyonlarda normal bir şekilde işlediğini varsayalım): a) yakın bir çevrede, iyi bir ışık altında, bir bardağın görsel algısı; b) bir bardağın görsel algısı (belirsiz koşullar altında ve belirsiz bir uzaklıkta); c) orta boylu fiziksel bir objenin görsel algısı (koşullar ve uzaklık az çok belirli); d) genel bir görsel algı (Daha geniş ve daha küçük nesnelere algısını ve farklı koşullar ve uzaklığı

içeriyor.). Bu görsel algı versiyonları, çok daha geniş bir olasılık zincirinin küçük bir halkasıdır. Acaba söz konusu bilişsel sürecin betimlemelerinden hangisi basit güvenilir-
cinin gerekçelendirme ilkesine kaynaklık edecektir? Bu sürecin birbirinden çok farklı nitelermelerinden ve güvenilirlik derecelerinden hangisi bu inancın gerekçelendirilmesinde dikkate alınacak? Bonjour'a göre, bu soruna, nispeten spesifik olan ve keyfi olmayan bir cevap vermeden, "Güvenilircilik, açıktır ki, asla kesin bir yere değil de ancak ... genel bir taslağa ulaşır."⁵¹ Bir eğilim türü olarak da görülebilecek güvenilircilikte, öznenin baktığı nesne ve etrafını, ışığın yansıttığı ifade edilebilir. Bu durumda optik sinirsel vakıa ortaya çıkar ve bu, öznenin beyninde başka sinirsel vakıalar üretir. Tikel somut olaylar ve öznenin beynindeki kompleks koşullarla bir arada olan duyuşsal sinirsel uyarıcı, öznenin söz konusu inancını üretir. Bu somut vakıa dizisi, söz konusu inanca neden olan bir süreçtir. Ancak yukarıda verdiğimiz inancın sınırlanmaması bir probleme yol açmaktadır. Özne için hangi tarz betimleme, bir inancın gerekçelendirilmesi için güvenilirdir? Birbirinden çok farklı düzeyde güvenilirlik tarzlarını düşünürsek, hangi tarz betimleme yeteri kadar güvenilirdir?⁵² Ancak güvenilircilik görüşünün sahibi olan Goldman, güvenilirciliğin *Epistemology and Cognition*'daki⁵³ sofistike versiyonunun genellik probleminin üstesinden geleceğini düşünür. Ona göre, eğer bilişsel süreç türleri, örneğin, dışsal objelere ya da koşullara dayanan türler olarak değil de, salt psikolojik doğal türler olarak an-

⁵¹ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.250-251.

⁵² Earl Conee, Richard Feldman, "The Generality Problem for Reliabilism", *The Theory of Knowledge: Classical and Contemporary Readings*, Louis P.Pojman (ed.), (Belmont: Wadsworth, 2003), s.296-297.

⁵³ Alvin I. Goldman, *Epistemology and Cognition*, (Cambridge: Harvard University Press, 1986).

laşırsa, genellik problemi karşılanabilir.⁵⁴ Bu durumda dışsal objelere dayanmayan salt psikolojik bilişsel süreç, Goldman'a göre, özne için farklı betimlemelere neden olmayacaktır. Öznenin psikolojik bilişsel süreci, farklı düzeylerde de olsa, güvenilir olmaya devam edecektir.

Diğer dışsalcılar buradaki itirazlara nasıl bakmaktadırlar? Şimdi kısaca bu konuya bakalım. Bilindiği gibi içselciler, bilginin üçüncü koşulunu göstermek üzere, "gerekçelendirme" ve "epistemik gerekçelendirme" kavramlarını kullanırken, dışsalcılar, bu kavramların yerine bir başka kavramı kullanır ya da bu kavramlarla rekabet halinde olan bir kavram kullanır. İçselci, "Gettier Problemi" ile baş edebilmek için, bilgi ile ilgili dördüncü koşulu gerekli görürken, dışsalcılar da bazen kendi üçüncü koşullarının dördüncü koşula ihtiyacı bertaraf ettiğini düşünürler.⁵⁵ Bonjour, Robert Nozick (1938-2002) ve Alvin Plantinga (d.1932) gibi dışsalcıların gerekçelendirme konusunda bir iddiada bulunmaktan sakınarak, Kartezyen Cin Dünyası itirazından kaçındıklarını, ancak kâhinlik problemi ve genellik problemine maruz kaldıklarını düşünür.⁵⁶ Nozick, kendi versiyonunda gerekçelendirmeden kaçınarak doğrudan bilgi beyanını sunarken, Plantinga, içselci karakterinden dolayı, gerekçelendirmeyi reddederek bilgiyi salt doğru inançtan ayıran güvence, dolayısıyla, bilgi beyanı sunmaktadır. Aslında dışsalcılar arasında, bilgi beyanı ile ilgili olarak, en azından içselci anlamda gerekçelendirilmeye ihtiyaç duyulmadığı, bilginin sadece dünya ile ilgili uygun bir tarzda ya da güvenilir bir şekilde doğru inanca sahip olmak olduğu, yaygın olarak kabul edilmektedir.

⁵⁴ Alvin I. Goldman, "Comment on Plantinga's 'Epistemic Justification'", *Noûs*, Vol. 20, No. 1, 1986, s.19.

⁵⁵ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.235.

⁵⁶ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.252-256.

Sonuç olarak dışsalcılığa karşı kullanılan akıl yürütmeye bakarsak, gerekçelendirme konusunda güvenilirliğin “yeterliliğine” karşı itirazlar, onun “zorunluluğuna” yönelik itirazlardan daha temel görünmektedir. Yeni kötü cin itirazı gibi güvenilirliğin “zorunluluğuna” yönelik itirazlar, güvenilirliğin gerekçelendirme için “yeterli” olduğu şeklindeki dışsalcı öneriye karşı doğrudan bir güce sahip görünmemektedir. Ancak bu, yeterlilik konusunun daha esaslı olduğunu göstermez; çünkü kâhinlik örneğinde görüldüğü gibi güvenilirliğin yeterliliği itirazı, güvenilirliğin gerekçelendirme için zorunlu olduğu şeklindeki dışsalcı öneriye karşı doğrudan bir güce sahip görünmemektedir. Bu nedenle biz Bonjour’un, dışsalcının bazı pozitif içsel nedenlere başvurmaya ihtiyacı olduğu ve kâhinlik örneğinde görüldüğü gibi sadece güvenilir inanç üretimine dayanamayacağı şeklindeki görüşünü kabul etsek bile, bu, herhangi bir pozitif nedenin yanında, güvenilirliğin zorunlu olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bu tam da Alston’un “içselci dışsalcılık” diyerek savunduğu karışım görüşünü ifade eder ki bu görüşe göre, aniden ortaya çıkan kâhinlik inançları gibi inançlar, uygun bir biçimde herhangi bir bilinç durumuna dayanmadığı için gerekçelendirilmemiştir. Ona göre, bir inanç, hem bilinç durumuna hem de güvenilir bir biçimde doğruyu veren bir temele dayanırsa, gerekçelendirilmiş sayılır. Ancak Alston, bu gerçeğin, bir inancın, kendisinin kavranmadan da gerekçelendirilmesine yardım edebileceğinde ısrar eder. Açıktır ki Bonjour’un, Alston’un dışsalcılığa daha yakın duran görüşünü kabul etmeyeceği açıktır.⁵⁷ Demek ki Alston’un görüşü güvenilirciliğin ya da herhangi bir dışsalcı koşulun yeterli olmadığı yönündedir. İçselciliğin dışsalcılığa karşı yönelttiği itirazlardan sonra, dışsalcılığın

⁵⁷ Sosa, “Reply to Bonjour”, s.205-206; William P. Alston, “Internalist Externalism”, *Synthese*, vol.74, 1988.

içselciliğe yönelttiği itirazlara bakalım.

IV. Dışsalcılığın İçselciliğe Yönelttiği Başlıca İtirazlar

1. Saf Epistemik Özneler

Bu itiraza göre, içselcilik, yüksek hayvanlar, delikanlılar, saf yetişkinlerden oluşan saf epistemik öznelerin epistemik koşullarıyla ilgili kabul edilebilir bir beyan sunmamaktadır. Yani belki de içselciliğin, yukarıdan beri verdiğimiz, en önemli kavramı olan “erişilebilirlik” açısından ifade edersek, içselciliğin gerekçelendirici argümanları, saf epistemik özneler için erişilebilir değildir. Oldukça zeki olan bir köpeği düşünelim. Bu köpek çok geniş komutları anlayabilmekte, insanları ve etrafını tanıma konusunda iyi bir hafızaya sahip görünmekte, yiyecek ve oyun ihtiyacı ortaya çıktığında, çeşitli şekillerle iletişime geçebilmekte, mutluluk ve korku gibi pek çok duygusunu sergileyebilmektedir. Bazen reddedilse bile, bilinçli inançların ve diğer bilinçli zihin durumlarının böyle bir hayvana atfının çok doğal olduğu açıktır. Ancak bu hayvan, içselci gerekçelendirmeye ilintilendirebileceğimiz biçimde inançları konusunda nedenlere sahip midir? Bu örnek, diğer zihinlerle ilgili problemlerin nispeten zor bir versiyonuna ait gibi görünse de, şunu söyleyebiliriz ki, köpek, zekâsına rağmen, içselci gerekçelendirmede cari olan akıl yürütmeye ulaşamadığı gibi, karmaşık argümanları da anlayamamaktadır. Bu hayvanın bir inanç için bir nedene sahip olmak gibi temel bir düşünceyi anladığını, herhangi bir nedene açık bir erişime sahip olduğunu düşünmek hayli zordur. İçselciliğin yukarıda verdiğimiz görüşlerine baktığımızda bu hayvanın, içselciliğe göre, “gerekçelendirilmiş inanca” ve dolayısıyla “bilgi”ye hemen hemen hiç sahip olmadığını söyleyebiliriz. Oysa dışsalcılar, Bonjour’a göre, köpeğin, yemekten önce kokladığında,

önündeki çanakta yiyecek olduğunu “bildiğini” iddia eder. Yukarıda verdiğimiz aynı argüman, delikanlılar, saf ya da bilişsel olarak sınırlı yetişkinler için de geçerlidir. Bırakalım bu kategorideki insanları, pek çok olgun ve yetenekli yetişkinin bile, içselciliğin, maddi dünya, diğer zihinler ya da geçmiş hakkındaki inançlarla ilgili olarak sunduğu karmaşık argümanları anlamadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.⁵⁸ Bonjour’u da kabul ettiği üzere, dışsalcı bilgi beyanı, hayvanların, delikanlıların, saf yetişkinlerin sahip oldukları sağduyusal bilgiyle uyumlu olabilir.⁵⁹ Bu tür bir epistemik çerçevede, saf öznelere pek çoğunun içselci epistemik gerekçelendirme koşulunu karşılamaktan uzak olduğu söylenebilir. Bu nedenle Bonjour’a göre,

böylece sadece dışsalcı görüş “bilgi” hakkındaki sağduyusal atıflarla uyumludur ve bu, bilişsel değerlendirmelerde sağduyunun doğru olduğuna dair güçlü sezgiyi de göz önünde bulundurursak, dışsalcılık lehine güçlü bir argüman teşkil eder.⁶⁰

Ancak bir başka önemli içselci çağdaş felsefeci Richard Feldman, bu konuda Bonjour’u eleştirir ve şöyle der: sadece dışsalcı görüş, bu durumlarda bilgiyi açıklıyorsa, “Çocukların ve saf yetişkinlerin içsel durumları, dünya hakkındaki inançlarının gerekçelendirilmesi için yeterlidir.” diyen bir görüş, içselci sayılamaz. Ona göre burada Bonjour’un zihninde içselcilikten fazlası vardır.⁶¹

Bonjour’a göre, deontolojik gerekçelendirme kavramı

⁵⁸ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.242-243.

⁵⁹ Bonjour, “Externalism/Internalism”, s.135.

⁶⁰ Laurence Bonjour, “A Version of Internalist Foundationalism”, Laurence Bonjour ve Ernest Sosa, *Epistemic Justification*, (Malden: Blackwell Pub., 2004), s.34-35.

⁶¹ Feldman, “Bonjour and Sosa on Internalism, Externalism, and Basic Belief”, s.715.

açısından düşünürsek, bir kişinin epistemik ödevlerini yerine getirmesi, içselci gerekçelendirme için “yeterli” değildir. Pek çok (sıradan) insanı düşündüğümüzde, epistemik ödevin, sadece güçlü nedenleri olan inançları kabul etmeyi gerektirdiğinde ısrarcı olmak, makul değildir. Aksi halde sıradan insanlar pek çok konuda hiçbir inanca sahip olamazlar. Bu “epistemik yetersizlik” durumu gösteriyor ki bir kişinin epistemik ödevlerini, ana içselci anlamda epistemik olarak gerekçelendirilmeksizin, yerine getirmesi mümkündür. Epistemik ödevi yerine getirmenin içselci gerekçelendirme için “zorunlu” olmadığı durumlar var mıdır? Vardır, diyen Bonjour’a göre, bu bir nevi istisnai epistemik mükemmelliği gösterir. Oldukça zayıf da olsa doğru şudur ona göre: iyi epistemik nedenler aramak ve onların temeline dayanarak inanmak, epistemik ödevin önemli koşullarından biridir ve belki de tartışmalı bir şekilde en önemlisidir. Fakat bu, epistemik ödevi yerine getirmenin, ana içselci gerekçelendirme kavramından farklı olduğu durumları görmezden gelmemiz anlamına gelmez.⁶² Öyleyse içselci epistemik gerekçelendirme beyanının zorunlu olmadığı durumlar vardır. Bu tespit, bizi, dışsalcı bilgi beyanının, en azından, saf bilişsel özneler söz konusu olduğunda, hem içselciler (Bonjour) hem de dışsalcılar için geçerli olduğu sonucuna götürür.

Öyle görünüyor ki, yukarıda sözünü ettiğimiz bireyler, içselci iddiadan daha fazla konularda, “gerekçelendirilmiş doğru inanca” ve dolayısıyla “bilgi”ye sahiptir. Feldman’ın Bonjoura yönelttiği itiraza göre, Bonjour’un saf epistemik özneler konusunda dışsalcılığın sağduyu argümanı tarafında yer alması, içselciliğin ana iddialarına zarar verici niteliktedir. Kısaca, dışsalcılığın, saf epistemik özne-

⁶² Bonjour, “Reply to Sosa”, s.176-177.

lerin epistemik koşullarını açıklama konusunda güçlü göründüğünü söyleyebiliriz. Şimdi dışsalcılığın içselciliğe yönelttiği ikinci itiraza geçelim.

2. Şüphencilik Tehdidi

Dışsalcılığın bu ikinci itirazına göre, erişilebilir olsun ya da olmasın, pek çok inanç için kabul edilebilir içselci gerekçelendirme yoktur. Descartes'tan beri son üç yüz yıl boyunca yapılan içselci araştırmaların gösterdiğine göre, eğer içselcilik doğru ise, dünya hakkındaki olağan inançlarımızın çoğu hakkında pek çoğumuz, gerekçelendirmeye ya da bilgiye sahip değiliz.⁶³ Hafıza inançları, diğer zihinler hakkındaki inançlar, geçmiş hakkındaki inançlar, algısal inançlarımız vb. gibi bazı inanç türlerimiz konusunda içselci anlamda yeterli delilimiz olmadığı için rasyonel olmamız mümkün değildir. Bu durumda gündelik olağan bilgilerimizin neredeyse tümü rasyonel olarak savunulamaz olmaktadır.

Sağduyusal olmayan içselciliğe karşı, dışsalcıların yanı sıra bağlamcılar, tutarlılıkçılar ve eski tarz temelciler, kendi teorilerini şüphencilik karşı konumlandırmışlardır.⁶⁴ Hatta önde gelen dışsalcı felsefecilerden Fred Dretske (d.1932)'ye göre, bir kişi, eğer şüphencilikten kaçınmak istiyorsa, bilgi konusunda dışsalcı olması kaçınılmazdır ve oldukça açıktır.⁶⁵ Şüphencilik çürütmesi, -tümevarım ve diğer

⁶³ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.243.

⁶⁴ Walter Sinnott-Armstrong, "Introduction to Pyrrhonian Skepticism", W. Sinnott-Armstrong (ed.), *Pyrrhonian Skepticism* (Oxford: Oxford University Press, 2004), s.3; bir başka görüşe göre, içselciler geleneksel şüphenci meydan okumayı ciddiye almışlar ve epistemolojik ana görevlerinden birinin şüphencilikle boğuşmak ve mümkünse üstesinden gelmek olduğunu savunmuşlardır. Dışsalcılar, içselcilerin tersine, şüphencilik sorunuyla genellikle fazla ilgilenmemişlerdir. Dışsalcılar özel bir inancın oluşum tarzıyla, bu inancı üreten mekanizmanın güvenilirliğiyle daha çok ilgilenmişlerdir. Timothy McGrew, Lydia McGrew, *Internalism and Epistemology*, (London: Routledge, 2007), s.1.

⁶⁵ Fred Dretske, "Externalism and Modest Contextualism", s.174.

zihinlerle ilgili problemleri yok etmesi ve algısal bilgiyi mümkün hale getirmesi gibi yönleriyle birlikte- dışsalcılığın avantajlarından biri olarak görülür. Dışsalcılıkta bilgi, uygun bir tarzda neden olunan doğru inanç olarak tanımlandığı için, öznenin inançları için bir açıklama yapmasına gerek yoktur. Hatta ilgili inanç konusunda bilinçli olması da önemli değildir.⁶⁶

Şüpheliğin çağdaş epistemolojideki en önemli savunucularından Keith Lehrer (d.1936), ilginç bir biçimde, -ilginçtir; çünkü dışsalcılığın şüpheliği yok ettiği konuda, şüpheliğe neden olduğunu savunur.- dışsalcılığa yönelik eleştirilerini tam da bu noktada dile getirir: Bir kişi, inancının, güvenilir inanç oluşturucu süreçler yoluyla, nedensel olarak desteklendiği konusunda hiçbir düşünceye sahip değilse, bu durum, onun cehaleti anlamına geldiği için, onu bilmede başarısız olabilir. Bu kişi, sonuç olarak inancının doğruluğu konusunda da cahildir. Lehrer'e göre, tüm versiyonlarının aynı kusura -farkındalık- sahip olduğu dışsalcılık, bize bilgiye ait değil malumata ait bir beyan sunmaktadır.⁶⁷ Oysa, dışsalcılığın şimdiye kadar gördüğümüz temel formu, öznenin farkındalık, neden, erişim gibi sağduyuya aykırı içselci talepleri karşılamada sürekli başarılı olmasının mümkün olmadığını; bazı durumlarda bu mümkün olsa bile bunun söz konusu "malumatı" "bilgi"ye dönüştürmeye yetmediğini iddia etmektedir. Güvenilircilikte açık olmasa da dışsalcılıkla öznenin farkındalığını uzlaştırmaya çalışan görüşler olduğunu biliyoruz. Anlaşılan o ki dışsalcılık bu konuda daha fazla mürekkep akıtmalı. Şimdiye kadar gördüğümüz bilgiler ışığında, içselci/dışsalci tartışma-

⁶⁶ Louis P.Pojman, "Theories of Justification (II): Externalism and Internalism", *The Theory of Knowledge: Classical and Contemporary Readings*, Louis P.Pojman (ed.), (Belmont: Wadsworth, 2003), s.257-258.

⁶⁷ Lehrer, "A Critique of Externalism", s.279.

sına değerlendirici anlamda bakalım.

V. İçselci-Dışsalcı Tartışmasını Değerlendirme

Epistemik gerekçelendirmenin içsel olduğu talebinin Kantçı bir yanı da var gibidir. Bu Kantçı yana göre, epistemik değer, şartlı dışsal niteliklerden değil, öznenin zihinsel niteliklerinden çıkartılmalıdır. Bu dışsal nitelikler, a) znenin inançlarının ve çıkarım şeklinin nedensel köke-nini ve b) doğruya neden olan inançların ve çıkarım şekille-rinin fiili dünyada güvenilir bir şekilde nasıl var olduğunu önemli ölçüde etkiler. Epistemik gerekçelendirmenin, ger-çekten, öznenin şartlı konumundan bağımsız bir şekilde, sadece içsel konulara bağlı olduğunu varsayalım. Burada gerekçelendirmeyi, suçsuzluk ya da haklı inanç oluşumu için epistemik normların gerektirdiği ihmalden kaçınmak biçiminde anlayacağımız görülür. Sosa'ya göre, büyücülük gibi batıl inançların hkim olduğu bir epistemik toplulukta yetiştiğinizi varsayarsak, inançlarınız ve çıkarım şekliniz konusunda bir suçluluğu stlenmeyebilirsiniz. Siz hatalı bir şekilde herhangi bir normu ihmal etmiyorsunuz; çünkü size bağlı olmayan bir şeyden nasıl sorumlu olabilirsiniz? Bu nedenle, içselci epistemik gerekçelendirmenin salt suç-suzlukla tam olarak açıklanamaz olduğu görülüyor.⁶⁸

Dışsalcılık, öznenin bir inanç konusunda farkında-lığa sahip olmadığını iddia ederken tam olarak ne demek istemektedir? Algı ile ilgili inançlarımız konusunda sıklıkla bir açıklama sunamayabiliriz. Bu inançları niye benimsedi-ęimizi bilemeyiz. Bu konuda içselci/dışsalcı ayrımını daha iyi anlatan şöyle bir durum farz edelim: evime akşam yeme-ęine geldiğinizi ve yemeğin ardından sizi başka bir odaya götürerek şöyle sorduğumu düşünün: yemek odasındaki duvarın rengi nedir ve duvarda hangi resimler asılıdır? Du-

⁶⁸ Sosa, "Beyond Internal Foundations to External Virtues", s. 159.

var ve resimlere dikkat harcamadığınız için hatırlamadığınızı, bir an için durakladığınızı ve duvar kırmızıdır, duvarın birinde İstanbul'un, diğerinde Picasso'nun resmi var şeklinde doğru cevabı verdiğinizi düşünelim. Burada doğru cevabı nasıl bildiğinizi bilemediğinizi kabul ettiniz. Algısal mekanizmanız malumatı seçti, zihninizde ya da beyninizde sakladı ve onu uygun bir zamanda ortaya çıkarmanıza izin verdi. Bu koşullar altında cevapta verdiğiniz inanç gerekçelendirilmiş midir? Sadece tahmin yürüttüğünüz söylenebilir mi? Gerçekte söylediğinize inanmadığınızı; fakat sadece zihninize bilinçsizce aniden gelen ilk fikri söylediğiniz mi düşünölmeli? Böyle bir durumda dışsalıcı, güvenilir bir mekanizma ile inancına neden olunduğı sürece, duvarın rengini ve duvardaki asılı resimleri "bildiğini" söyler. İçselci, bu inancın ya gerekçelendirme sınırına yakın bir inanç olduğunu ya da gerekçelendirilmemiş bir inanç olduğunu söyleyecektir.⁶⁹ Çünkü kişinin inancı için bir farkındalığı yoktur; ya da söz konusu inancı için iyi nedenlere sahip değildir.

Konuyu bir başka örnekle devam ettirirsek dışsalcılığa göre, olgusal bilgi, genelde dışsal olan ve bilen öznenin hakkında bilgi sahibi olamayabileceği koşullara bağlıdır. Hatalı işleyen bir hızölçer bütünüyle güvenilir olan bir hızölçer gibi görünebilir. Aynı şey algısal inançları oluşturmada kullandığımız tecrübeler için de doğrudur. Algısal sistemimiz, görme, işitme, hissetme gibi yollarla, bize dünya hakkında malumat verirken, dünyamızda ne olduğunu bilmeye başlarız. Bu esnada bize bilgi veren şeylerin -göz gibi- bilgisine sahip olmayız. Örneğin, 60 km hızla gittiğimiz konusunda bir malumat edinmek için, eğer bunu bilmiş olsaydık, biz daima kendisine dayandığımız/güvendiğimiz araçtan malumat almış olurduk. Şüphecilige hızla sürükle-

⁶⁹ Pojman, "Theories of Justification (II): Externalism and Internalism", s.258.

neceğimiz bu yolda, ne kadar hızla gittiğimizi asla öğrenmemiş olurduk.⁷⁰

Buraya kadar verdiğimiz tartışmalara bakılırsa, hem içselciliğin hem de dışsalcılığın çeşitli ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu görülüyor. Acaba felsefeciler tarafından çoğunlukla düşünüldüğü gibi, içselcilik ve dışsalcılık, aralarında bir seçim yapmanın zorunlu olduğu, birbiriyle bağdaştırılamaz görüşler midir? Bu iki görüş, farklılıklarıyla beraber, epistemolojik konularda birbirlerini tamamlayan görüşler olamaz mı? Bazı epistemolojik konulara birinin diğerinden daha uygun düştüğü durumlar olamaz mı? Şimdiye kadar gördüğümüz üzere, Bonjour'a göre, içselcilik, dışsalcılığın doğası gereği yapmadığı ya da yapamadığı bir biçimde birinci şahıs gerekçelendirilmesinin temel konularını açıklamaktadır. Bir içselci olan Bonjour'a göre, dışsalcılığı sadece içselciliğin sorunlarından kaçınan bir görüş olarak sunmak yanıltıcıdır. "Gerçekten de bariz bir şekilde, dışsalcı yaklaşımın uygun ve belki de bütünüyle kaçınılmaz görüldüğü pek çok önemli ve açık epistemolojik sorunlar ve konular vardır." diyen Bonjour, bu kapsayıcı bakışını "geliştirici epistemolojik proje" olarak adlandırır.⁷¹

Örneğin, gerçek hatıralarla, hayal ürünü olan, gerçek olmayan hatıraları içselcilik dışsalcılık perspektifi açısından değerlendirirsek, bu iki ayrım konusunda asli olarak "dışsal olan", üçüncü kişi perspektifine ait bir incelemenin içinde olduğumuzu görürüz. Gerçek olan ve gerçek olmayan hatıralar konusunda, tanıklıkların güvenilirliğinin değerlendirilmesiyle sonuç alabileceğimiz bir inceleme içinde olacağımız açıktır. Öyleyse güvenilirlik kriterini karşılayan hafıza inançlarının, dışsalcı ya da güvenilirli anlamda

⁷⁰ Fred Dretske, "Externalism and Modest Contextualism", *Erkenntnis*, 61, 2004, s.173-174.

⁷¹ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.256-7.

gerekleştirildiğini söyleyebiliriz.

Bu nedenle açıktır ki içselcilik ya da dışsalcılık basit bir şekilde reddedilirse, bu epistemoloji için çok önemli bir kayıp olur. Bu nedenle biz, bu iki görüşün birbirleriyle çelişkili olduğu konusunda gerçekten iyi nedenlerin olup olmadığını; dolayısıyla [bu iki görüş arasında] bir seçimin zorlayıcılığını soruşturmalıyız.⁷²

diyen Bonjour, bu görüşünü desteklemek için, bazı epistemologların iki ya da daha fazla bilgi kavramını ileri sürdüklerini ve onların bunlardan bir ya da birden fazlasını, ağırlıklı olarak dışsalcı; bir ya da birden fazlasını, ağırlıklı olarak içselci olarak gördüklerini söyler. Ernest Sosa'nın "hayvanî bilgi" (animal knowledge) ile "tefekkürî bilgi" (reflective knowledge) arasında ayırım yaptığını biliyoruz. Hayvanî bilgide tefekkürün ya da kavrayışın hemen hemen hiç olmadığı ve bu bilginin çeşitli türdeki uyarıcılara dolaysız bir tepki olarak ortaya çıktığı ifade edilirken, tefekkürî bilgide, inancın nasıl ortaya çıktığı ile ilgili ve bu inancın objesiyle nasıl ilişkili olduğu ile ilgili geniş bir kavrayış bulunduğu ifade edilir.⁷³

Hem içselci hem de dışsalcı bilgi ve gerekçelendirme kavramlarına izin vermek, daha önce tartışılan problemlerin en azından hafifletilmesini sağlar, diyor Bonjour'a göre hayvanların ve diğer saf epistemik fâillerin, Sosa'nın "hay-

⁷² Bonjour, "Internalism and Externalism", s.258.

⁷³ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.258. Bir dışsalcı olan Sosa, bu makalesinde, son dönemlerde yayımladığı bir makalesinde Bonjour'un buradaki sonucundan farklı bir şey iddia etmez. Sosa, içselcilik ve dışsalcılığın farklı konularda (Descartes'ın *Cognitio*'su ile *Scientia*'sı) haklı olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bak. Ernest Sosa, "Two False Dichotomies: Foundationalism/Coherentism and Internalism/Externalism.", W. Sinnott-Armstrong (ed.), *Pyrrhonian Skepticism*, (Oxford: Oxford University Press, 2004).

vanî bilgi”si anlamında bilgiye sahip olduğunu söylerken, Sosa’nın “tefekkürî bilgi”si anlamında bir bilgiye sahip olmadıklarını söyleyebiliriz. Benzer bir şey, Norman hakkında da söylenebilir. Aynı şekilde cin dünyası insanların içselci anlamda gerekçelendirildiklerini söyleyebilecekken, dışsalcı anlamda bunu söyleyemeyiz. Bu bakış açısına göre, içselcinin dünya hakkındaki inançlarımızla ilgili görüşü, bizi açık bir biçimde şüpheciliğe götürse bile, biz diğer anlamda bilgiye sahip olabilir ve belki de gerekçelendirilmiş oluruz. Bu perspektif öyle görünüyor ki her şeyi çok basitleştiriyor ve sadece diğer kavramı öne sürmek problemleri yok etmiyor. Ancak mesele şu ki önemli epistemolojik konular kabul edilebilir tek bir bilgi ya da gerekçelendirme kavramı olabileceğinde direktmeye bağlı olmamalı.⁷⁴

Bu nedenle benim iddiam, hem içselci hem de dışsalcı yaklaşımın gerçek epistemolojik konularla ilgili olarak meşru olduğu ve birinin diğerine karşı niçin yeğlenerek seçilmesi gerektiğiyle ilgili zorlayıcı bir neden olmadığıdır.⁷⁵

Bir kişinin inançlarıyla ilgili iyi nedenlere sahip olup olmadığı, aslında içselci konulara dahilken, üçüncü kişi perspektifine ait olanlar daha çok dışsalcı perspektife ait görünür. Ancak yine de Bonjour’a göre, *içselci yaklaşım, entelektüel olarak meşru olmasına ilave olarak, bir bütün olarak epistemolojide temel bir üstünlük vasfını elinde bulundurur*. Ona göre, dışsalcı bilgi ya da gerekçelendirme kavramının, ne kadar çok inanca uygulandığını göstermek üzere, ne kadar çok dışsalcı çalışma yapılırsa yapılsın, bütün bu sonuçlara birinci şahıs epistemik perspektifinde

⁷⁴ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.259.

⁷⁵ Bonjour, “Internalism and Externalism”, s.259.

mevcut olan kaynaklardan ulaşılamazsa, söz konusu sonuçlar *hipotetiktir ve güvenilmezdir*. Eğer bir epistemolog, belli bir inanca güvenilir bir şekilde ulaşıldığını; ancak bunu, buradaki tüm güvenilirliğin birinci şahıs erişiminin olmadığı, salt dışsal gerçekliğin güvenilirliğinin bilişsel sürecine dayanarak söylüyorsa, burada en uygun sonuç, eğer epistemoloğun kendi bilişsel süreci, inandığı biçimde güvenilirse, söz konusu inanca güvenilir bir şekilde ulaşıldığının -bu inancın dışsalcı anlamda gerekçelendirildiğinin ya da bilgi oluşturduğunun- söylenmesidir. Bu şekilde nihaî anlamda hipotetik olmayan bir sonuca ulaşmanın en açık yolu, en azından bazı süreçlerin güvenilirliğinin epistemoloğun doğrudan ya da dolaysız olarak kendi birinci şahıs epistemik perspektifinden bilebileceği bir temel üzerine kurulabilir olmasıdır.⁷⁶ Bonjour'a göre, dışsalcı, belli dışsal koşulların karşılanmasıyla bir inancın kendi anlamında gerekçelendirildiğini söyleyebilir; ancak buna inananın iyi nedenlere sahip olup olmadığı konusu, içselci bir yolla sonuca kavuşturulabilir.⁷⁷ Bonjour kendisinin dışsalcı gerekçelendirme kavramına bütünüyle karşı çıkmadığını, kendi projelerinin, uygulanabilir tek proje olduğunda ısrar eden pek çok dışsalcının bu eğiliminin, sınırlandırılması gerekti-

⁷⁶ Güvenilirciliğin hipotetik bir sonuç verebileceğini iddia eden Bonjour'a göre, A bilişsel süreci, B bilişsel süreci güvenilir ise güvenilirdir. B bilişsel süreci, C bilişsel süreci güvenilirse güvenilirdir... Bonjour, "A Version of Internalist Foundationalism", s.39. Bu döngüden, onun söylediği gibi, ancak bazı güvenilir süreçler, öznenin doğrudan ya da dolaysız olarak bilebileceği kendi birincil kişi perspektifinden -içselci epistemik perspektifinden- kurulabilirse kurtulunacağı söylenebilir. Ancak Feldman'a göre, güvenilir bir süreçle ulaşılan bir inançta öznenin erişiminin olmaması, kendi içselci görüşüne göre, bu kişinin inancının gerekçelendirilmemesi için yeterli bir neden sunmaz. Kişi söz konusu önermeye inanmak için, söz konusu önermeye inandığı süreç hakkında hiçbir şey bilmese bile, iyi nedenlere sahip olabilir. Feldman, "Bonjour and Sosa on Internalism, Externalism, and Basic Belief", s.721-722.

⁷⁷ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.260; Bonjour, "Reply to Sosa", s.183.

ğini düşünür. O “Bırakalım da hepimiz epistemolojik toleransı yaşayalım!” der.⁷⁸

Şimdi, Bonjour’un içselcilik için epistemik olarak hoşgörü talep eden ve fakat sonuçta dışsalcıların öznenin iyi bir nedene sahip olma durumunu yadsımaları durumunda, kendi görüşlerinin bir hipotez değerinde olacağı şeklinde korkutucu bir uyarıya evrilen, oldukça çekici görünen kapsayıcı “geliştirici epistemolojik proje”sini sınayalım. Bonjour’a göre Sosa, bir inanç için gerçekten bir nedene sahip olma tasavvurunun içsel olarak kavranabilir olması, imkânsız ya da tutarsızdır, görüşündedir; çünkü ona göre, böyle bir nedenin objektif tamlığı, salt içsel bir temelle fark edilmesi mümkün olamayacak olan, dışsal modal bağıntılarla ilişkili görünmektedir. Bonjour’a göre, Sosa ile kendisi arasında tartışmada en temel konu, görsel tecrübenin dışsal dünya hakkındaki inançlarımız için iyi bir neden sağlama statüsü hakkındadır.⁷⁹ Bir kişinin, önünde beyaz ve yuvarlak bir şeyin varmış gibi olduğunu ifade eden görsel bir tecrübesini düşünelim. Böyle bir tecrübe,

bir kişinin önünde böyle bir şeyin var olduğuna inanmak için bir nedendir; fakat böyle bir tecrübe, ancak fiili dünya sebebiyle orada öyle bir şeyin var olduğuyla güvenilir bir şekilde bağıntılıdır. Bu şu demektir ki, burada istenen şey, böyle bir tecrübenin, fiili dünyada, normal koşullarda, algılayanın önünde böyle bir şeyin varlığını ortaya çıkaracağıdır. Son derece doğal olarak, bir kişi, algılayanın durumunun, “kendisinin önünde beyaz ve yuvarlak bir şeyin varmış gibi olduğu görsel bir

⁷⁸ Bonjour, “Reply to Sosa”, s.183.

⁷⁹ Bonjour, “Reply to Sosa”, s.187.

tecrübe” olarak betimlenebilir olmasının zorunluluğu peşinde olacaktır; öyle ki bu tecrübe, algılayanın önünde böyle bir şeyin varlığını normal olarak ortaya çıkaracaktır. Aksi takdirde aynı durum, böyle bir tecrübe olarak uygun bir şekilde betimlenebilir olmayacaktır.⁸⁰

Bonjour’a göre, Sosa’nın iddiası, harici dünya hakkındaki iddialarla ilgili böyle bir tecrübenin, ancak bu tür bir betimlemesinin gerekçelendirici gücü elde edeceğidir. Buradaki problem, böyle bir betimlemenin uygulanabilirliğinin içerden kavranamamasıdır. Sosa’nın gerçek bir içselci duruş için diyalektik bir imkân tanımayan bu görüşü, daha açık bir biçimde şöyle ifade edilebilir: bir inancın doğru olduğunu düşünmek için iyi bir nedenin olduğu düşüncesinin kendisinin içerden kavranabilir olması, imkânsızdır ya da tutarsızdır.⁸¹ İnanç dayanak faktörlerinin önemli oranda içsel olmadığını savunan dışsalcılığa göre, bu faktörlerin bilinç için erişilebilir olması zorunlu değildir.⁸²

Descartes, Locke ve Bonjour’un savundukları içselciliğe göre, duyuusal tecrübenin subjektif karakteri, içsel olarak fark edilebilir olma noktasında, böyle bir tecrübe ile dışsal durum arasında uygun bir modal ilişkiyi düşünmek için de iyi bir neden sağlar. Bonjour’a göre, ilk olarak, içselci görüşün imkânsız olduğu gösterilememiştir. Sosa, böyle bir imkânsızlığı savunmaktan çok varsaymaktadır. İkinci olarak, eğer biz hiçbir şekilde iyi nedenlerin farkına varmazsak, içsel nedenlerin farkına varmamız imkânsız ise, şüpheli imaların söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bonjour’a göre, dışsalcı anlamda bir gerekçelendirme ya da bilgiye sahip olmamız, böyle bir şüpheliği yatıştırmaya-

⁸⁰ Sosa, “Beyond Internal Foundations to External Virtues”, s.164.

⁸¹ Bonjour, “Reply to Sosa”, s.187.

⁸² Robert Audi, *Epistemology*, (New York: Routledge, 2006), s.241.

caktır.⁸³

Bonjour, kendi perspektifinin, kendisinin itirazları karşılımda başarılı bulmadığı içselcilik ve dışsalcılık karışımının lehine bir sonuç oluşturduğunun farkındadır. Ona göre bu karışımçı gerekçelendirme, ana düşüncelerin erdemlerini miras olarak almaktan ziyade problemlerini, kuvvetle muhtemel, miras olarak devralır.⁸⁴ Epistemik gerekçelendirme konusunda, fiilen kavramasına gerek olmasa da, inananın bilişsel olarak erişimine açık (salt güvenilirciliği bertaraf ediyor) bir içselcilik dışsalcılık karışımından söz edenler vardır. Bu karışımda, inançların objektif doğruluğundan, doğruluğunun olasılığından söz edilirken, onun kavranmasına ya da bilişsel olarak erişilebilir olmasına gerek yoktur. Fakat Bonjour, bu karışımın itirazları karşılımadığını, söz konusu inancın doğru olmasını daha olası kılmadığını düşünür.⁸⁵

Marshall Swain, William Alston ve Ernest Sosa⁸⁶, içselcilik ve dışsalcılığın bir karışımını savunmaktadırlar. Ancak Bonjour'a göre, bu görüş, melez olmayan görüşe yönelik itirazların bazısını ya da tümünü devralmıştır.⁸⁷ Öyleyse Bonjour'un yukarıda verdiğimiz kapsayıcı "geliştirici epistemolojik proje"si içselcilik ve dışsalcılığın bir karışımı değil, bilgi ve gerekçelendirme iddialarını iki ayrı alana bölen bir projedir.

Bonjour'un kapsayıcı "geliştirici epistemolojik projesi"nden geriye ne kaldı? Hatırlanacağı üzere Bonjour, hem içselci hem dışsalcı yaklaşımın epistemolojide meşru olduğunu ve birinin diğerine yeğlenmesi için zorlayıcı bir sebep

⁸³ Bonjour, "Reply to Sosa", s.188.

⁸⁴ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.263.

⁸⁵ Bonjour, "Externalism/Internalism", s.135.

⁸⁶ Bonjour'a göre Sosa, yarı dışsalcı alternatifini benimsemektedir. Bak. Bonjour, "Reply to Sosa", s.173.

⁸⁷ Bonjour, "Internalism and Externalism", s.262.

olmadığını söylemişti. Bu tespitin mantıksal sonucu takip edilirse, dışsalcılığın içselci bir koşula (farkındalık gibi) ihtiyaç hissetmeden, meşru bir epistemolojik iddia olduğu ortaya çıkacaktır. Ancak Bonjour bu sonucu ve dışsalcılığın meşru bir epistemolojik proje olduğu haklı tespitini, dışsalcı bilgi ve gerekçelendirme kavramının hipotetik bir hüviyete sahip olmamak için birinci şahıs epistemik perspektifine ihtiyaç duyacağını söyleyerek, etkisizleştirmiştir. Bu yaklaşımdan hareketle karşımızda şu türden tutarsız bir içselcinin belirlediğini söyleyebiliriz: ilk olarak, içselci projenin en azından dışsalcı proje kadar meşru olduğunu söylüyor; ardından dışsalcılığın kendi projelerinin yegâne makul proje olduğunda ısrar etme eğiliminin sınırlandırılması gerektiğinde “ısrar ediyor”; sonra da içselciliğin birinci şahıs epistemik perspektifinden dolayı, meşruiyetine ilaveten, epistemolojik olarak bir üstünlüğe sahip olduğunu savunuyor. Üstelik Bonjour, geleneksel olarak içselciliğin boğuştuğu bir problem olan şüpheliğin, bizim içselci anlamda iyi nedenlerin farkına varmamamız halinde, dışsalcılığın da gündemine ciddi bir biçimde geleceğini söylüyor. Ayrıca Bonjour, Alston, Swain ve Sosa'nın “içselci dışsalcılığın”, her iki yaklaşımın problemlerini devraldığı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Bu da onun, bize göre, bir içselci olarak dışsalcılığın meşruiyetini tanıma konusunda, kendisinin sözünü ettiği epistemolojik tolerans konusunda, bildik içselci tavırdan farklı bir perspektife sahip olmadığını göstermektedir.

İçselcilik ve dışsalcılık konusunda orta bir yol tutmaya çalışan ya da, Alston ve Sosa'ya benzer bir biçimde, ikisinin belli kayıtlarla birlikteliğini savunan çağdaş felsefecilerden Robert Audi'ye göre, gerekçelendirme konusunda içselcilik ve bilgi konusunda dışsalcılık, bağdaşabilir. Ona göre gerekçelendirme ya da bilgi konusunda saf bir içselci

ya da saf bir dışsalcı görüş savunulamaz. Gerekçelendirme konusunda içselcilik için duyu tecrübesine dayanan bir inancı düşünelim. “Önümde yeşil bir kır vardır.” şeklindeki inancımın gerekçelendirmesi, duyu izlenimlerime dayanmaktadır ve bu tecrübemi tefekkür ederek doğrudan farkında olurum (böylece bu tecrübeye erişmiş olurum). Ancak, örneğin, Gökmen’in tanıklığı ile ulaştığım bir şey hakkındaki bilgimin dayanakları, yukarıdaki önermede olduğu biçimde, erişilebilir değildir. Zihnimin içerikleri hakkında düşünmekten daha fazlasını yapmadan Gökmen’in güvenilirliğinin farkında olamam. Onun söylediği şeyin doğruluğu hakkındaki bilgimin dayanaklarının farkında olmak için, onun güvenilirliğine ikna olacağım bir delile ve zaman içinde onun güvenilirliğini sınamama gerek vardır.⁸⁸ Eğer Alston ve Sosa’nın yanında Audi’nin de savunduğu, farklılıklarını saklı tutma şartıyla, “içselci dışsalcılığın” haklı bir epistemolojik proje olduğunu söylersek, içselcilik ve dışsalcılığın bir dikotomi oluşturmadığını da söyleyebiliriz.

Sonuç

Modern öznenin salt bilinç durumuna dayanarak dünyayı inşa etme projesinin amaçlandığı içselcilikte, epistemik ilkeler bu projenin ayrılmaz parçasıdır. Descartes’ta, Chisholm’da, ve Bonjour’da ifadesini bulan içselcilik, “koltuk tefekkürüyle” inşa ettiği dünyanın, bize, doğru dünya algısını vereceğini düşünür. Bilincin maddeyi inşa etme gücüne karşı duyulan iyimserliğin bize olgusal süreçleri unutturma ve dolayısıyla inşa etmeyi amaçladığımız dünyayı ayaklarımızın altından çekip alma riski taşıdığı

⁸⁸ Audi, *Epistemology*, s.239; Son dönemlerde yayımlanan bir makalede, epistemolojik dikotomilere karşı tamamlayıcı sofyalojik bir epistemoloji önerilmektedir. Cafer Sadık Yaran’ın, özellikle temelcilik anti-temelcilik bağlamında savunduğu, bu epistemik perspektifiyle, Audi ve Alston’un “içselci dışsalcılık” konusunda savunduğu perspektifin benzer yönelimlere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bak. Cafer Sadık Yaran, “Çağdaş Epistemolojik Dikotomiler ve ‘Sofyalojik’ Bir Epistemoloji Önerisi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:9, 2004.

görülmektedir. İnançlarımız için “bazı” gerekçelendirici faktörlerin dışsal olabileceğini reddeden içselcilik, öznenin bilgi alanının dışında bilgiye kaynaklık edecek süreçleri reddederek sağduyuya cephe almış görünmektedir. Daha da dikkat çekici olan şu ki, o, düşüncelerimizin inanç, bilgi ve doğru gibi pek çok içeriklerinin zihnin dışındaki süreçlerle bağlantılı olduğunu ve bu süreçlerin bilginin oluşumunda katkı verdiğini onaylamamakta ve bununla bağlantılı olarak neden kavramını inhisarına almış görünmektedir.

Bu çalışmada içselcilik/dışsalcılık ayrımının, epistemik gerekçelendirme, bilgi ve doğru inanç beyanı ile ilgili bir teori olduğunu gördük. Gerekçelendirme, düşünen kişi için “bütünüyle” içsel konulara bağlıdır, iddiasında olan içselcilik, marjinal bir tutum benimsemiş görünürken, inanç gibi bazı zihinsel içerikleri anlamamanın “kısmen” ya da neredeyse bütünüyle, dışsal süreç ve niteliklere bağlı olduğunu savunan dışsalcılık, sağduyuya ve gerçeğe daha yakın bir tutum benimsemiş görünmektedir. Bu sağduyuya aykırı savunu için müracaat edebileceğimiz önde gelen içselcilerden biri olan Bonjour’a göre, gerekçelendirme, “kısmen bile olsa” dışsal nedenlere bağlıysa, bize tam anlamıyla bir neden sunmayacaktır. Tüm bilginin dışsal güvenilirlik bağlantılarından soyutlanarak öznenin birincil şahıs perspektifine sığdırılmaya çalışılması -bu düşüncenin sahibinin insanların arasında en iyi paylaştırılmış şey olduğunu iddia ettiği sağduyuya aykırı bir düşünce gibi görünmektedir. Oysa Audi’nin ve hatta Alston’un dediği gibi, örneğin, tanıklık inançları hakkındaki bilgimin dayanakları tam olarak erişilebilir, tefekkür edilebilir olmadığı için, içsel değildir. Öyleyse bu ve benzeri konularda gerekçelendirmenin, ihtiyatla konuşmak gerekirse, kısmen dışsal nedenlere bağlı olduğunu iddia edebiliriz. Ancak şu da unutulmamalıdır ki ne içselcilik ne de dışsalcılık, çok çeşitli ve birbirinden çok farklı varyasyonlarıyla birlikte, kemale ermiş teorilerdir. Henüz çok yeni olan bu felsefi tartışma, bitmemiş, oluşmakta olan bir epistemolojik tartışmadır.